

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Yazdığı Son Meâl

The Last Quran Meaning by Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır

NECMİ ATİK*

Geliş ve Kabul Tarihi: 07.05.2020/11.06.2020

Öz: 21 Şubat 1925 tarihinde TBMM'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bütçesine, Kur'an-ı Kerim tercümesi ve tefsiri ile Sahih-i Buhari'nin tercüme ve şerhi için 20.000 liralık tahsisat konuldu. Diyanet İşleri Başkanlığı, 26 Ekim 1925 tarihinde, Kur'an-ı Kerim'in tercümesi için Mehmet Akif, tefsiri için Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ile bir sözleşme imzaladı. 1932 yılının ilk aylarında hükümetin uygulamaya koyduğu "Türkçe Kur'an, Türkçe İbâdet" projesi sebebi ile Mehmet Akif'in sözleşmesini feshetmesinden sonra, 23 Mayıs 1932 tarihinde yapılan bir sözleşme ile Kur'an-ı Kerim'in tercümesi de Elmalılı'ya verildi. Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi, sözleşme şartlarına uymayarak, sözleşmeden birkaç ay sonra Kur'an-ı Kerim meâlini, tefsirin içinde değil müstakil olarak basılmak üzere Elmalılı'dan âcilen talep etti. Elmalılı; "*Basılacaksa tefsir ile birlikte basılır, aksi hâlde sözleşme fesholunur*" diyerek, net ve kesin bir şekilde bu talebi reddetti. Diyanet İşleri'nin meâl ve tefsirle alâkalı tazyik ve baskıları devam etti, Elmalılı'nın rızası dışında 1935 tarihinde tefsir meâlle birlikte basılmaya başlandı ve *Hak Dini Kur'an Dili* tefsirinin tamamının baskısı 1938 yılında tamamlandı. Elmalılı, "Türkçe İbâdet", Türkçe Kur'an, Müslümanlık; Türk'ün Milli Dini" projelerinin yürürlükte olduğu bu dönemde, üzerindeki baskılardan ve duyduğu endişelerinden dolayı arzu ettiği gibi bir meâl yazmadı/yazamadı ve yazmış olduğu son meâlini de yine aynı düşüncelerle gizleyerek kimseye haber vermedi. Çalışmamız Elmalılı'nın yazmış olduğu bu son meâl üzerinedir.

Anahtar Kelimeler: Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Kur'an, Tefsir, Meâl, Türkçe İbâdet, Milli Din.

* Araştırmacı-Yazar. necmiatik@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0001-7370-8577>

Abstract: On 21 February 1925, the Turkish Grand Assembly allocated fund worth 20.000 TL to the budget of the presidency of religious affairs for the translation and interpretation of holy Quran and translation and annotation of Sahîh-i Buhâri. The presidency signed a contract with Mehmet Akif for translation of the Quran and with Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır for interpretation of Quran on 26 October 1925. After Mehmet Akif terminated the contract unilaterally due to the policies of 'Turkish Quran' and 'Turkish praying' which was promulgated in the first months of 1932, the government signed another contract with Yazır for the translation of holy Quran, on 23 May 1932. On the contrary to the terms and conditions of the contract, the president of the religious affairs Rifat B rekk  demanded urgently the copies of the translation of Quran to be published independently from the interpretation. Elmalılı refused this demand categorically by stating 'if this is going to be published it must be within interpretation. Otherwise the contract is terminated. Despite the refusal, the presidency continued to put pressure on Yazır and without his consent, the interpretation and translation of the Quran was started to be published partially in 1935. The completed version of the project 'Hak Dini Kur'an Dili' could have only been published in 1938. Elmalılı could not or did not produce his work in the way he wished due to the political pressure created by the policies of 'Turkish praying', 'Turkish Quran', 'Islam as Turk's national religion.' Because of his grave concern He completed writing the last translation of Quran secretly. Our work focuses on the last translation of Quran written by Elmalılı Hamdi Yazır.

Keywords: Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Quran, Tafsir, Quran Meaning, Turkish worship, National Religion.

Giriş

Cumhuriyetin ilk yıllarında ehil olmayan kişiler tarafından yazılarak yayınlanan Kur'ân tercümeleri üzerine, ilim çevrelerinde ve basında yoğun tartışmalar yaşanması, konunun meclise taşınmasına yol açtı. Meclisin ikinci seçim döneminde Diyânet İşleri Riyâseti bütçesinin müzâkeresi sırasında Kur'ân tercümesi konusu gündeme geldi ve piyasada dolaşan Kur'ân tercümelerinin durumu hakkında Diyânet İşleri Reisliği'nden bilgi istendi. Diyânet İşleri Reisliği'ni temsilen bütçe müzâkeresine katılmış olan Ahmet Hamdi Akseki, mevcut tercümelerin “muharref” olduğunu, bu durumun Riyâset tarafından ortaya konulduğunu ve kamuoyunun bilgilendirildiğini ifade etti. Bu “muharref” Kur'ân tercümelerini ortadan kaldırmak için uzman bir heyet tarafından Kur'ân'ın tercüme ve tefsir ettirilmesini önerdi.¹ 21 Şubat 1925 tarihinde TBMM'inde Diyânet İşleri Riyâseti'nin bütçe müzâkereleri yapılırken, 61. toplantının ikinci oturumunda Eskişehir Mebusu Abdullah Azmi Efendi (ö.1937) Diyânet teşkilâtının devletin diğer kurumlarıyla hem-âhenk çalışması gerektiğinden bahisle sözü Kur'ân tercümesine getirdi ve Meclis Başkanlığı'na, altında elliden fazla arkadaşının imzası bulunan bir tahrir sundu. Tahrir, Başbakan dahil olmak üzere Meclis'in hüsn-i kabûlüyle karşılandı ve Kur'ân-ı Kerîm tercüme ve tefsiri ile hadîs-i şeriflerin (Sahîh-i Buhâri) tercüme ve şerhi için bütçeye 20.000 liralık bir tahsisat konuldu. Diyânet İşleri Başkanlığı'na verilen bu görevle, 26 Ekim 1925'te, halkın sevdiği ve güvendiği, konusunda ehil olan kişilerden Kur'ân-ı Kerîm tercümesi Mehmet Akif'e (ö.1936), tefsiri ise Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a verildi. Taraflar arasında Beyoğlu Dördüncü Noter'de imzalanan mukâvele metni şöyledir:

Türkiye Cumhuriyeti

Beyoğlu Dördüncü Kâtib-i Adli Midhat Cemal

Mukavele Metni

Türkiye Cumhuriyeti Diyânet İşleri Riyâseti ile dersîâmdam Elmalılı Muhammed Hamdi Efendi ve Şâir Mehmed Akif Bey arasında

¹ Halil Altıntaş, *Kur'ân Tercümesi ve Tercüme ile Namaz Meselesi*, TDV Yayınları, Ankara 1998, s. 97-98.

mün'akid mukavelenâmedir.

Madde: 1- *Kur'an-ı Kerim'in tercümesiyle muhtasar bir sûrette tefsirini Mehmed Akif Bey ile Hamdi Efendi deruhde etmişlerdir.*

Madde: 2- *Riyâset-i müşârunileyha Hamdi Efendi ile Mehmed Akif Bey'den her birine altışar bin lira te'diye edecektir.*

Madde: 3- *İşbu meblağın te'diyesi şu sûretle olacaktır: Her birine biner liradan cem'an iki bin lirası peşin verilecek ve mütebâkı miktar birinci cüz nihâyetinde yüz seksen altışar, diğer cüzlerden beheri nihayetinde yüz altmış altışar lira verilmek sûretiyle muksitan te'diye edilecektir.*

Madde: 4- *Tarz-ı tahrîr şekl-i âtide olacaktır: Âyet ve âyât-ı kerime yazılarak altına meâl-i şerifi ve bunu müte'âkip tefsir ve izâhı yazılacaktır.*

Madde: 5- *Tefsir ve izah kısmında ber- vech-i âti nukât nazar-ı dikkate alınacaktır.*

a) *Âyât-ı kerîme nisbetindeki [beynindeki] münâsebât*

b) *Esbâb-ı nüzûl*

c) *Kırâat "ki 'aşereyi tecâvüz etmemek lâzımdır."*

d) *İktizâsına göre terkiib ve hükemânın izahât-ı lisaniyesi*

e) *İtikadca Ehl-i Sünnet mezhebine ve 'amelce Hanefî mezhebine riâyet olunarak âyâtın mutazammın olduğu ahkâm-ı dîniye, şer'îyye ve hukûkiyye, ictima'îyye ve ahlâkiyye işâret veya alâkadar bulunduğu mebâhis-i hikemiyye ve ilmiyye müte'allik izâhât bilhassa tevhid ve tezkîr-i mevâ'iza müte'allik âyâtın mümkün mertebe bast u izâhı, alâkadar veyâhut münâsebettâr olduğu bazı tarih-i İslâm vukû'atı.*

f) *Frenk müelliflerince yanlış veya tahrif yollu şeyler dermeyân edildiği görülebilen noktalarda tenbihâtı muhtevî notlar.*

g) *'Inde'l-iktizâ nâsîh ve mensûh ve muhassas*

h) *Baş tarafa mühim bir mukaddime tahrîriyle bunda hakikat-i Kur'an'ın ve Kur'an'a müte'allik mesâil-i mühimmenin izahı.*

Madde: 6- *Peyderpey tekarrür eden müsveddeler üçer nüsha olarak tebyüz edilerek biri Hamdi Efendi'de biri Akif Bey'de diğeri de riyâset*

nâmına hey'et-i müşâvere a'zâsından Aksekili Hamdi Efendi'de bulunacaktır.

Madde: 7- *Müsveddelerin tebyiz ve inde'l-iktizâ kütübhanelerden bazı eserlerin istinsah ettirilmesi için mûmâileyhimin emrinde ücret-i maktû'a ile güzel yazılı bir yâhut -icab ederse- iki zât istihdam olunacak ve bunlara takdir edilecek ücret riyâsetten te'diye kılınacaktır.*

Madde: 8- *İlk tab'ı Diyanet İşleri Riyâseti'nin hakkı olup on bin 'adet olarak güzel bir kâğıda ve nefis bir sûrette tab' ettirilecek ve fakat yüzde yirmisi müelliflere ait olacak ve tab'ın şeklini müellifler ta'yin edecektir.*

Madde: 9- *Eser-i mezkûrun esnâ-yı tab'ında formaların tashih ve tab'ına müte'allik bütün iştigâlat riyâset-i müşârunileyhâya aittir.*

Madde: 10- *Sahifelerin istertopisi alınacak ve bilâ bedel müelliflere verilecektir.*

Madde: 11- *Birinci tab'ından sonra hakk-ı tab' yalnız müelliflere ait bulunduğu cihetle müellifler dilediği miktarda eser-i mezkûru tab' edebileceklerdir.*

Madde: 12- *İşbu mukâvelename iki nüsha olarak tanzim ve te'âtî kılındı.*

İmzalar: Ahmed Hamdi, Muhammed Hamdi, Mehmed Akif.

Dâirede kırâat ve meâli tefhim olunan bu mukavelenâme zîrine mevzu' imza / şahıs ve hüviyeti ma'rufumuz Şâir Mehmed Akif Bey ile Elmalılı Muhammed Hamdi ve Diyanet İşleri Riyâseti'ni temsil eden Aksekili Ahmed Hamdi Efendi'nin olup münderecâtı tamamen kabul ve ikrâr eyledikten sonra muvâcehemizde vaz' eylediğini beyân ve tasdik ederiz. Bin üç yüz kırk bir senesi Teşrîn-i Evvel ayının yirmi altıncı günü [26.10.1925]

Aksaray'da Yusufpaşa civârında Kuyulu Sokak'ta 1 numarada mukîm akârat-ı vakfiye konturat me'muru Ali Ziya ve Aydın bin Hüseyin Hüsnü.

Üsküdar'da Ayazma'da Sermed Paşa Konağı'nda mukîm Abdülkadir Rıza Bey.

Bu mukâvele zîrine mevzu' imzalar: Şâir Mehmed Akif Bey ile

Elmalılı Muhammed Hamdi ve Türkiye Diyanet İşleri Riyâseti'ni temsil eden Aksekili Ahmed Hamdi Efendi'nin olduğu isim ve hüviyetleri bâlâda muharrer şâhid ve mu'arriflerin ifâde ve tasdiklerinden anlaşıldığından aynen defter-i mahsûsuna kayd ve tasdik olundu. Bin üç yüz kırk bir senesi Teşrin-i Evvel ayının yirmi altıncı Pazartesi günü. 26.10.1925 (26 Teşrin-i Evvel 1341) - Midhat Cemal- Beyoğlu Dördüncü Kâtib-i Adli

Bu mukâvelenâme sûretinin dâiremde defter-i mahsûsundaki 26 Teşrin-i Evvel 1341 tarih 12042 / 263 numaralı resmi kaydına mutâbık olduğunu tasdik ederim.

Resmi Mühür, kaşeler ve pullar.

Adres: Galata Haraççı Sokak, Dar Han, Telefon Beyoğlu 3447.²

a. Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe'ye Tercümesinin Elmalılı'ya Verilmesi

26 Ekim 1925'te yapılan mukâvele ile Kur'ân-ı Kerîm tercümesi Mehmet Akif'e, tefsiri ise Elmalılı'ya verilmişti. Mehmet Akif mukâveleyi imzaladıktan birkaç ay sonra Mısır'a gitti ve oraya yerleşti. Elmalılı, İstanbul'da; Mehmet Akif'te Mısır'da çalışmalarına başladılar. Elmalılı sûrelerin tefsîrini yapıyor, meâl kısımlarını ise Mehmet Akif'ten gelecek tercümelemleri yerleştirmek için boş bırakıyordu. Nitekim torunu Mehmet Hamdi Yazır'daki Elmalılı'nın metrûkâtındaki tefsir müsveddelerinin meâl kısımları ile temize çekilen tefsir metinlerinin meâl kısımlarının Tâ-hâ suresine kadar boş bırakıldığı görülmektedir. Müsveddelerin temize çekilmesi görevi Elmalılı'nın hattat ve müderris olan Mahmud Bedreddin Yazır'a verilmişti. Bu konudaki Diyânet İşleri Riyâseti'nden Müessesât-ı Dîniye Müdürü açıklama ve imzalı Elmalılı'ya gönderilen 24 Nisan 1926 tarihli yazı şöyledir:

“Dersi'âmdan Hamdi Efendi Hazretlerine

Zât-ı âlileriyle Akif Bey tarafından yazılmakta olan tefsir ve tercüme üç nüsha olarak yazılması ve bunun için ücretli iki kâtip istihdâmı mukâvelenâme icâbından ise de zât-ı âlileriyle vâki' olan müzâkerede şimdilik bir kâtiple iktifâ edilmesi takarrür etmiş ve ta'yin olunan

² Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi 030 10 26 149 18.

kıt'ada beher forması yirmi sahife itibâriyle ve âyât-ı Kur'âniyye'nin harekeli nesih ve tercüme ve tefsirin rik'a hattı ile yazılmak ve hâk ve silintiden 'ârî bulunmak şartıyla yirmi sahifelik bir formanın üç nüshası için yani beher altmış sahife için maktû'an yirmi lira ücret mukâbilinde bunların nesih ve rik'a da hüsn ü hat ve ihtisâsı ma'lûm bulunmuş olan dersi'âmdan Mahmud Bedreddin Efendi'ye yazdırılması lede'l-isti'zân 20 Nisan 1926 tarihinde tensîb-i sâmiin Riyâsetpenâhiye iktiran eylemiş olmakla 'arz-ı keyfiyyet olunur efendim."

Elmalılı, 21 Şaban 1345/24 Şubat 1927 tarihinde Ahmet Hamdi Akseki'ye yazdığı bir mektupta, tefsirin üçüncü cüzünü tebyize verdiğini ve yakın zamanda takdim edeceğini, gecikmesinin Bakara sûresinin nihâyetinde ve Âl-i İmran sûresinin bidâyetindeki derinliğin, tafsîlatların, yüksek hakikatler ve İlâhî marifetlerin olmasından kaynaklandığını ifade etmekte, Allah'ın imdâdına sığınarak gece-gündüz çalışarak bitirebildiğini anlatmaktadır. *Erenköyü'nde Koz Yatağı'nda Hacı Hüseyin Paşa Köşkünde Münzevî Elmalılı* açıklaması ve imzasıyla tamamladığı aynı mektup da Mehmet Akif'le alâkalı şöyle bilgi vermektedir:

*"...Biraz daha yazayım Âkif'in de fikrini alalım da belki bu yaz tab'ına cevâz veririz. Burada okuduğum zevât şâyân-ı takdir buluyorlar. Ma'a hâzâ ben ancak Kur'ân'ın hakkını düşünüyorum. Sizin de fikrinizin beyânına muntazırım. Âkif sûre-i Ar'âf'ı da gönderdi..."*³

Ahmet Hamdi Akseki, Elmalılı'nın yazdığı 21 Şaban 1345/24 Şubat 1927 tarihli mektubuna, *duâcınız Akseki* ibâresi ve imzası ile bitirdiği tarihsiz cevâbî bir mektubunda tefsir ve meâlle alâkalı şunları yazmıştır:

"Tefsîri okuyoruz. Çok mühim muvaffâkiyyet vardır. Hârûn Efendi'de tamamen okuttu. Bi'l-hassa arz-ı hürmet ve teşekkür eder. Çok alâkadâr oldu. Fevka'l-'âde muvaffak olduğunuzu dâimâ söylemektedir. Bendeniz okurken ba'zı nokat hakkında hatırıma gelen şeyleri not ediyorum. Bilâhire Efendimize arz edeceğim. Hatırımıza gelen şeylerden biri de biraz daha münakkıh⁴ olması idi. Sebebini zât-ı fâzilâneleri bi'z-zât mektubunuzda söylüyorsunuz. Ma'a mâ fih bu cihât esnâ-yı tab'da

³ Torunu Mehmet Hamdi Yazır Özel Arşivi.

⁴ Düzeltilmiş, tashîh edilmiş.

bile olacaktır. "Kâne'n-nâsü ümmeten vâhıdeten fe-be'asellâhü..."⁵ âyet-i kerîmesinde Abduh'un çok uzun bir tefsiri vardı. Bunu da görmenizi çok arzu ederdim. Ma'a mâ fih bi'l-âhire de görülebilecektir. Formaları Muvâzene-i Mâliye Encümeni gördü ve ipek kağıt üzerine basılmasını temenni etti. Akif bey muvâfakat ederse, buyurduğunuz gibi, bu yaz tab'a başlayabiliriz..."⁶

Akseki'nin, tefsir ve meâlin yazılmış kısmını bu yaz baskıya başlayabiliriz dediği 1927 yılının yazı idi ve bu tarihe kadar Akif, meâlden A'râf sûresi dahil 178 sayfalık meâli Elmalılı'ya göndermişti. 1927 yılının Şubat ayından sonra Akif meâlini yaptığı sayfaları göndermemeye başladı. Akseki, Elmalılı'ya yazdığı 25 Eylül 1927 tarihli "duâcınız Akseki" ibâresi ve imzasının bulunduğu mektubunda bu sıkıntılı durumdan şöyle bahsediyordu:

"Bu mektubu Reis Efendi Hazretlerinin üç dört defa vukû bulan ihtarları üzere yazıyorum. Reis Efendi Akif Bey'in vaz'iyetine çok müteessirdir. Bu sebeple bendenizde çok müteessir oldum. Çünkü dâima kırıcı sözlere muhâtap, daha doğrusu her an muâtep olmaktayım. Efendi Hazretleri de çok sıkıldığından ve herkes nazarında rezil olduğu (ta'bir kendisininindir) söylediler. Hamdi Efendi hazretlerine yazınız, bu ne olursa bir an evvel anlayalım, buyurdular. Bu sene tab'a başlamak bizce çok muvâfık olacaktır. Akif Bey'in maksadını zât-ı âliniz her halde anlamışsınızdır. Ne yapmak lazımsa lütfen bildiriniz. Bu sebeple şimdiye kadar Akif Bey'den kaç cüz gelmiştir, vel'ân devam ediyor mu? Akif Bey'in kat'î fikri nedir? Bizim fikrimiz tekrar ediyorum mukâvelenâme ahkâmına riâyet edecekse tercümeleri behemehal isteyeceğiz. Böyle gayr-i memdûd bir zaman için durmak gayr-i mümkündür. Hamd olsun zât-ı âlinizin deruhte ettiği kısım ilerledi ve bunu bugün tab'a başlamak mümkün olacaktır. Zât-ı âliniz de peka'lâ dersiniz hemen başlayacağız. Fakat Akif Bey'in deruhte ettiği kısım ne olacak? Böyle olacağını bilseydik hepsini zât-ı âlilerine tevdi' ederdik. Fakat..."

Diyânet İşleri Reisliği, hükümetin baskısıyla bir an önce tefsir ve

⁵ Bakara sûresi, 2/213.

⁶ Torunu M. Hamdi Yazır Özel Arşivi

meâli -eksik olsa da- basmak istediğini ifâde ediyor, Elmalılı'dan, Akif'in niyetinin ne olduğunu öğrenmek istiyordu. Elmalılı, Akseki'nin 25 Eylül 1927 tarihli mektubuna yazdığı cevâbî mektupta şu açıklamalarda bulundu:

“Dün Erenköy'den İstanbul'a naklettim. Bugün de 25 Eylül 1927 tarihli bir mektubunuzu aldım. “Dost bî pervâ felek bî rahm-i devrân bî sükûn” dedim. Âkif beyden suâl ediyorsunuz. Ve 'itâb ve endişeden bahsederek fikrimi soruyorsunuz. Fi'l-vâki' ben bu işe yalnız olarak başlamadığıma çoktan pişman oldum. Fakat bu pişmanlığım mesele de endişe edilecek bir hâl bulunduğundan değil, ezher-cihet mu'avenesiz kalarak münferiden çalışmak mecburiyetinde kaldığımdan ve bi'n-netice bütün mes'ûliyyete yalnızca ma'ruz olduğumdan dolaydır. Şimdi anlıyorum ki bir buçuk senedir geceyi gündüze katarak ve her türlü zarûret ve müzâhama katlanarak takdim etmekte olduğum ve bugüne kadar altı cüz'ü iblâğ eylediğim eser müceb-i tatmîn olmamıştır. Şüphesiz ki Reis Efendi hazretlerinin hakk-ı 'acizânemdeki teveccühlerine karşı bu vaz'iyet endişe-nâk içinde kalmışım ne kadar hüznümü mücib oldu bilseniz. Doğrusu ben bugün bu işi yalnız başıma itmâm edip başarmak 'azmiyle çalışıyorum ve öyle bir sûrette çalışıyorum ki şayet Âkif bey hiçbir şey gönderemeyecek olursa eser nâkis olmasın. Meâl kısımlarını doldururum mümkün olsun. Âkif'in işi 'akîm bırakacağına dâir hiçbir zaman zehâbım, sû-i zannım yoktur. Ancak ortada Âkif bu işe teşrikten düşündüğüm mu'avenetten mahrum kalışım vardır. Ma'lûm-i 'âlileri olduğu üzere Âkif ilkbahara kadar bana sûre-i En'âm'ın nihâyetini göndermiş idi el-yevm nezdinde yedi buçuk cüz'ü mevcuttur. Benim yazdığım da şimdi birinci cüz'e gelmiştir. Bu yaz henüz mâ ba'dini göndermedi. Bidâyeten gönderdiği bir mektupta “Henüz bu tercümeler taslaktır, on on beş cüz sonra meslek-i muhtâr-ı yakîn edecek, Na'ım Bey'den başkasının görmesine râzî değilim, tam gayr-i tam birçok tercümelerin mevcut olduğunu biliyorum. İntihâl ederler sonra da bizi müntahil olmakla kâmetli gösterirler. Tabi'i Aksekili Hamdi Efendi Hoca'nın isti'câline de bakacak değiliz. Biz vesilemizi sarf etmiş olduğumuz kanâ'atini kendimizce hâsıl etmeden eseri ortaya çıkaracak veyâhut mahalline teslim edecek değiliz öyle değil mi?” diyordu. Ben, hayır cüz cüz teslim edeceğiz, bu hem mukâvele icâbı

hem de benim ihtiyâç ve zarûretim muktezâsıdır demiş idim. Fakat yazdığım mektubu îsâl edemedim ve kendisiyle de muhâbere etmiyorum. Bi'l-vâsıta edindiğim ma'lûmâta göre Âkif orada âsûde bir fikr ile çalışabildiği için bir an evvel bitirebilmek üzere hitâmına kadar kalacaktı. Bitirdikten sonra i'timâd ettiği zevâtın nazar-ı tenkitlerine de 'arz edecek ve ba'de tab'ı için takdîm edecekmiş. Başkaca bir maksat perverde ettiğine veyâhut ahdini îfâ etmeyeceğine dâir bir his ve fikrim yoktur. Yalnız ortada bir hakikat var ki o da benim tek başıma mes'ûl olarak kalmam ve bu bâb da kendisinden hiçbir mu'avenete mazhar olmadığım gibi bu yüzden pek çok zahmetlere giriftâr olmuş bulunmamdır. Şimdi anlıyorum ki bir buçuk seneden beri geceyi gündüze katarak ve her türlü zarûret ve mezâhime ve yalnızlığa katlanarak, takdim etmekte olduğum ve bugüne kadar altı cüze iblağ ettiğim eser müceb-i tatmîn olmamıştır. Şüphe yok ki Reîs Efendi Hazretleri'nin hakk-ı 'âcizânemde perverde ettikleri teveccühâta karşı böyle endişeli bir vaz'iyette bulunmuş olmam son derece mücib-i mahzûniyetim olacağı tab'dir.⁷ Ben bunlara meydan bırakmamak için beş altı ay evvel tab'a başlamak mes'alesini size yazmış idim. Zan ediyorum ki ben hâlden anlar bir insanım, bunun için eser bitmeden evvel tab'ı cihetine gidilmemek mukarrarât-i esâsiyeden olduğu halde her türlü kıl ü kâl ihtimâlini kat' etmek üzere tab'ına teşebbüs sûretine râzı oldum. Gerçi bunun her hâlde iyi bir şey olacağına hüküm etmiyorum, fakat mahzûr da görmez oldum. Âkif'in rızâsını istihsâl etmek üzere muhâbere de edilebilirdi ve yine edilebilir. Ancak bu da yalnız bana tahmîl edilmemelidir.⁸

Akif, Mısır'a gittikten hemen sonra Kur'ân-ı Kerîm'i Türkçe'ye tercüme etmek ve bu eserini bitirebilmek için gece gündüz çalışmaya başladı. Elmalılı'nın, 21 Şaban 1345/24 Şubat 1927 tarihinde Ahmet Hamdi Akseki'ye yazdığı bir mektupta, Akif'in A'râf sûresini de gönderdiği nezdinde yedi buçuk cüzün olduğunu belirtmesinden de anlaşılacağı üzere, Akif çalışmasını aralıksız sürdürmekteydi. Nitekim 1928 yılında tercümesini tamamlamış, eserin temize çekilmesi ve tashîhi ile ilgilenmeye başladı. Akif, kendisine *Tecrîd-i Sarîh* tercümesinin ilk

⁷ Mektupta bu iki cümle tekrar edilmiştir.

⁸ Torunu M. Hamdi Yazır Özel Arşivi

iki cildini göndermiş bulunan dostu Babanzâde Ahmed Naîm'e bu dönemde yazmış olduğu bir mektupta şunları yazdı: “İki gözüm, kardeşim, kitaplarınızı aldım, okudum; çok müstefîd oldum. Cenâb-ı Hakk itmâmına muvaffak buyursun. Ben de tercümemi beyaza çekiyorum. Bitince sana göndereceğim. Okursun, yanlıklarını tashîh ettikten sonra Hamdi Efendi Hocamıza verirsin; bir kere de o okur; tashîh eder. Yapamadım, zaten yapamayacağımı biliyordum. Lâ tükellefü nefsün illâ vüs'ahâ.⁹ Ellerini, gözlerini öperim. Hamdi Efendi Hocamızın kezâ.”¹⁰

Akif'in, Kur'an-ı Kerim tercümelerinin müsveddelerini kısım kısım İstanbul'a göndermekten vazgeçmesi, İstanbul Göztepe Tütüncü Mehmet Hâlis Efendi Camii'nde cami imam ve hatibi Ayasofya dersiâmlarından Cemâleddin Efendi'nin, 1926 Ramazan'ının ilk cumasında (5 Ramazan 1344/19 Mart 1926) hutbeyi Türkçe okuyup, namazı da kendisinin hazırladığı Fâtiha, Asr ve İhlâs sûrelerinin çevirileriyle kıldırması sonrası, olayın *Vakit, Akşam, Son Saat, Milliyet* gibi diğer gazetelerde de “Türkçe Namaz” meselesi şeklinde manşetlere taşınması akabindedir. Dr. Abdulllah Cevdet (ö.1932), Mehmed Âsım Us (ö.1967), İkdamcı Ahmed Cevdet (ö.1935) ve Kars Mebusu Ahmed Ağaoglu (ö.1939) gibi gazete yazarları “Türkçe İbâdet” konusunu Ramazan boyunca makâlelerinde işlediler, büyük gürültü ve sıkıntılara sebep olarak kamuoyunu uzun zaman bu konuyla meşgul ettiler. Mahir İz'de konu ile alakalı şöyle yorum yapmaktaydı: “*Bu havâdis Mısır'a aksedince, Âkif Bey telaş göstermiş ve o zamana kadar Diyânet'e gönderdiği 50 sahife kadar tercümeyi, birçok esaslî düzeltmeler yapacağı bahânesiyle geri istemiş.*”¹¹

Elmalılı'nın metrûkâtında yaptığımız çalışmalar neticesi, Akif'in kendi el yazısı ile bir deftere yazıp, Eşref Edip vâsıtasıyla gönderdiği Kur'an-ı Kerim'in sadece ilk iki cüzünü içeren tercümesi¹², diğer tercümelerinde Elmalılı'da olduğunu, Akif'in Diyânet'teki elli sayfa ile birlikte Elmalılı'da bulunan tercümelerini de geri aldığı dönemde

⁹ Kişiyi ancak gücünün yettiği teklif edilir.

¹⁰ Dücâne Cündioğlu, *Bir Kur'an Şâiri*, Kapı Yay., İstanbul 2010, s. 163-164.

¹¹ Mahir İz, *Yılların İzi*, Kitabevi Yay., İstanbul 1990, s. 144-145.

¹² Necmi Atik, *Mehmet Akif Ersoy'un Kur'an Meâli*, Büyüyen Ay Yay., İstanbul 2016, [133 s.]

sözkonusu iki cüzün sehven kaldığı izlenimini vermektedir. Zira Elmalılı, Akseki'ye yazdığı Şubat 1927 tarihli mektubunda A'râf sûresi dahil tercümelerin Akif tarafından kendisine gönderildiğini ifade etmektedir. Akif'in tercümelerini, kamuoyunda "Türkçe Kur'an, Türkçe İbâdet" konularının tartışıldığı harâretli dönemlerde değil, olaylar yatıştıktan aylar sonra istediği ve geri aldığı anlaşılmaktadır.

İstanbul Göztepe Tütüncü Mehmed Hâlis Camii'nde¹³, Dârü'l-fünûn İlähiyât Fakültesi'nde¹⁴ ve benzeri yerlerde namazı Türkçe Kur'an tercüme ile kılma girişimleri halkı ve ilim ehlini derinden rahatsız etti. Bunun üzerine Diyanet İşleri Reisi Rıfat Börekçi (ö.1941), 3 Mayıs 1926 tarihinde, Türkçe'ye tercüme edilmiş olan meallerin Kur'an'ın yerini tutmadığı, binâen aleyh onlarla kılınan namazların sahih olmadığı açıklamasını yaptı.¹⁵ Reisi Rıfat Börekçi ve Ahmet Hamdi Akseki gibi Türkçe ibâdet konusuna müsbet bakmayanlar olsa da, hükümet Türkçe ibâdetten yana olduğunu açıkça belirtiyor ve bu yöndeki gelişmeleri de destekliyordu. Türkçe ibâdet konusuna karşı menfî açıklamalarda bulunanlardan birisi de Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'dı.¹⁶ Elmalılı, Türkçe Kur'an diye bir şey olmayacağını ve ibâdetlerin ibâdet dili olan Arapça'dan başka bir dille yapılamayacağını belirterek, tefsirin mukaddimesinde;

Türkçe Kur'an mı olur be hey şaşkın

Bu oynamaktır dîn ü îmânla

beytini yazmıştı.¹⁷

Ahmet Hamdi Akseki, Akif'i iknâ etmek ve yaptığı tercümeyle bir an evvel göndermesini temin etmek için, Kuşadalı Rıza Efendi, Kâmil Miras gibi Akif'in dostlarını aracı yapıyor, onlara mektuplar yazdırıyor, lâkin bir sonuç alamıyordu. Akif, âdetinin hilâfına arkadaşlarının bu mektuplarına cevap dahi yazmıyordu. Akif, 1931 yılının sonlarında yaptığı Kur'an tercümesi hakkında kesin kararını vermiş, 5 Aralık 1931

¹³ Bkz. *Vakit Gazetesi*, 6 Nisan 1926, s.2; *İkdam Gazetesi*, 7 Nisan 1926.

¹⁴ Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, c. 5, s. 1964.

¹⁵ Beyânât için bkz. 3 Mayıs 1926 tarihli İkdam, Cumhuriyet, Son Saat, Vakit Gazeteleri.

¹⁶ Bkz. Necmi Atik, "Elmalılı'nın Kendi El Yazması ile Türkçe İbâdet Konusundaki Makâlesi", *İlähiyat Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2016, 6. Sayı, s. 01-51.

¹⁷ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, DİB Yay., İstanbul 2015, c.1, s.10.

tarihinde Eşref Edib'e gönderdiği mektubunda, Kur'ân tercümesinin Elmalılı'ya devri için gerekli işlemlerin hemen yapılmasını istemişti.¹⁸ Akif, yazdığı bu mektubun ardından kardeşi Fuad Şemsi'ye bir vekâletnâme gönderdi ve Diyânet Reisliği ile yaptığı Kur'ân tercümesi mukâvelesini feshederek, tercüme vazifesini her hâliyle çok güvendiği ve itimâd ettiği Elmalılı'ya devretti.¹⁹

Elmalılı, Kur'an tercümesi ile alâkalı Diyânet Reisliği ile yaptığı mukâvele tarihini, Diyânet İşleri Reisi Rifat Börekçi'ye yazdığı Ağustos 1932 tarihli mektubunda, 23 Mayıs 1932 olarak ifâde etmektedir.²⁰ Diyânet İşleri Reisliği'nden Elmalılı'ya gönderilen, Muhammed Fehmi isim ve imzalı bir mektup da sözkonusu mukâvele ile ilgili şu açıklama yapılmaktadır:

*“Efendim, noterden bugün alınan mukâvelenâmenin aslı Riyâset-i Celîleye bir sûreti de leffen zât-ı sâmîlerine takdîm kılındığı ma'rûzdur Efendim hazretleri. 24 Mayıs 1932 Hürmetkârları Muhammed Fehmi-İmza”*²¹

b. Hükümetin Hedefi Tefsir Değil Kur'ân Meâli İdi

Elmalılı, tefsirinin basılmayacağı yönünde devamlı duyumları olsa da, çalışmasına ara vermiyor, gece gündüz büyük emeklerle eserini yazmaya devam ediyordu. Lâkin 1932 yılının Temmuz ve Ağustos ayında Rifat Börekçi'den gelen mektuplar onu son derece üzdü, büyük emekler sarfederek yazmaya çalıştığı tefsirinin basılmayacağını, Diyânet Riyâseti'nin hükümetin baskıları ile sadece Kur'ân meâlini basmak niyetinde olduğunu anladı. Diyânet İşleri Riyâseti'ne, 23 Mayıs 1932 tarihli mukâvelede tefsir ve tercümenin her ikisi bir yerde ve aynı eserde basılmak üzere kararlaştırıldığını, sözleşmenin şartlarına uyulmadığı takdirde sözleşmeyi feshedeceğini bildiren ve dört şartı ihtivâ eden, Ağustos 1932 tarihli kesin ve net kararını bildiren şu mektubu yazdı:

Diyânet İşleri Reisi muhterem Rif'at Efendi Hazretlerinin huzûr-ı semâhatlerine Ma'rûz-ı dâ'iyânemdir:

¹⁸ Cündioğlu, s. 172.

¹⁹ Eşref Edip, *Kur'ân Tercümesi, Mehmed Akif: Hayatı ve Eserleri*, Beyan Yay., İstanbul 2010, c. II, s. 280-82.

²⁰ Ağustos 1932 tarihli mektup, Torunu M. Hamdi Yazır Özel Arşivi.

²¹ 24 Mayıs 1932 tarihli mektup, Torunu M. Hamdi Yazır Özel Arşivi.

4 Temmuz 1932 tarihli tahrîratda Kur'ân-ı Kerîm tercümesinin heman tab' edilmesi tefsîrin tab'ına sonra başlanması tekarrur etmiş olduğu cihetle kaç cüz yazılmış ise sür'atle gönderilmesi lüzûmu ehemmiyetle tebliğ buyurulmuştu. Halbuki bu işe birlikte olmak üzere başlandığı gibi bu kerre 23 Mayıs 1932 tarihli mukâvelemizde de tefsîr ve tercümenin her ikisi bir yerde ve aynı eserde tab' edilmek üzere kabul edilmesi musarrah bulunuyordu. Bunun üzerine yazdıklarımı sağına soluna bakmadan 'ale'l-'acele gönderivermek haddizâtında olamayacağı gibi bu kadar ısrardan sonra kabul etmiş olduğum bir mukâveleyi iki ay geçmeden feshine muvâfakat etmek gibi bir mâ'nâyı da tazammun edebilirdi, buna ise cesâret edemezdim, Protesto eder gibi bir cevâb yazmayı da muvâfık-ı edeb bulamazdım. Müsveddelerimi müsta'ciben gelip şifâhen görüşmeyi düşündüm ona da hâlîmi müsâit bulmadım. Onun için vuzûh-ı hâle intizârı tercih etmiştim. Bu def'a ise 4 Ağustos 1932 tarihiyle tahrîratda muvâzene encümenine verilmiş söze nazaran önce tercüme müstakillen basılmadıkça tefsîrin basılmayacağı vârid-i hatır olduğundan bi'l-bahs aynı tebliği te'kid ile cevâbına emir buyuruyorsunuz. Bundan dolayı mahzâ iddi'âlarına imtisâlen arz-ı hâl ile tasdiye bir âtiyâb oldum. Reis Efendi Hazretleri ma'lûm-i semâhatlarınız ki önce bütün müşkilâtı arz ettikten sonra nihâyet va'd buyurulan teshîlâta kanâ'at ve mahzâ emr-i Diyânet sefârîlerine hürmet ile bu kerre Akif Bey'den devr alarak müştereken başlanan işi münferiden ifâya söz verdim. Ben henüz tercümeyi te'ahhüd edeli üç ay olmadan, bununla beraber muhtelif yerlerden on iki cüz'e yakın tesvîd etmiş bulunuyorum, şüphesiz bunlar daha işlenmeye muhtaçtır. Ma'a mâ fih havâle gönderilmediği için tebyîz ve takdîmine imkânda hâsıl olmadı. Ceyâd-ı halde ve her iki tahrîrâtdan anlaşılıyor ki mukâvelenin tatbiki istenilmiyor. Fakat yegâne mikyâs-ı 'amel olan mukâvele hükümsüz bırakılacak olunca da bu hususta i'timât edilecek hiçbir tutamak kalmıyor. Zan ederim ki dâ'îlerini bu cihete sevk etmeyi arzu buyurmazsınız. Ben hastalıklar içinde bütün gayretimle te'ahhüdümü ifâ ile mahcûb kalmamaya çalışıyorum, başkaca bir 'ârızaya ma'ruz kalmazsam inşâallah bu gidişle bir seneye kadar tercümeyi bitireceğimi ümit de ediyorum. Basılacaksa ikisi beraber basılır, yoksa hiçbiri basılamayacak demek olur, çünkü ayrılabilmesi için yeni şerâit ile

yeniden bir mukâvele yapmak lâzım gelecek, bu ise işi uzatacağı gibi yeniden böyle bir te'ahhüde daha girmeye 'aczimde müsâ'it değildir. Bir an evvel neticeye vâsıl olmaya cehd etmekte olduğum ve birazcık olsun huzûr-ı kalb ve âsûde-i zihn ile çalışabilmek için teshilâta tanzîr bulunduğum bir sırada birden bire bu tazyîkın vârid oluvermesi -hulûs ile arz ederim ki- teselliye muhtâc bulunan gönlümü bir sadme-i inkisâr ile büsbütün sarstı, Kur'ân-ı Kerîm tercümesi ne kadar kolay bir şey olmalı veya ben ne kadar haddini bilmez bulunmalıyım ki bir kaç ay içinde sür'atle meydana konulvermesini va'de cüret edebileyim!.. Bu seneye kadar geçen müddete 'âit mesûliyetin dâ'ilerine râci' olmadığı hakkındaki beyânât hakikat-i şinâsileri şüphe yok ki şâyân-ı şükrândır. Bununla beraber henüz başlanan tercümenin heman müstekillen tab'ı zımında karar ittihâz edilmiş olması vücûhen bâdî-i endişe olmuştur. Fi'l-hakîka hükümetçe mukâvelenin ta'kîb ve tatbîkından sarf-ı nazar edilecekse ne diyebiliriz? Yalnız bu sûrette dâ'ileri hakkında mebzûl buyurulagelen teveccühât-ı semûhiyelerinin bir nişânesi olmak ve ileride hukûkî bir münâkaşa meydan bırakmamak için fesh arzusunun açıkça tarafıma tebliğini istirham etmek ihtiyâcım kalır. Şu hâlde ma'rûzatımı hulâsa edeyim:

1. Dâ'ileri te'ahhüdümde sâbit ve sadâkatkârım. Makâm-ı 'âlîlerine bir hicâb getirmemek eslemdir. Sabr u sebât-ı reisânelerine i'timâdım da ber-kemâldir. Ancak yazmakta olduğum tercüme evvel ü âhir tefsirin içinde basılmak üzere te'ahhüd edilmiş bir eserdir. Hâricen mukâvele bir harekete cüret edemeyeceğim.

2. Tercümeyle tefsirin vardığı yere kadar yetiştirip de ikisini bir tensîk etmedikçe tab'ı hakkında şimdilik hiçbir te'ahhütte bulunamayacağım.

3. Hükümetçe feshin iltizam buyurulup buyurulmadığını bir an evvel dâ'ileirne sarâhatle tebliğini tekrar niyâz ederim ki vaz'iyetim te'ayyün edebilsin.

4. Tercümeden dolayı şimdiye kadar hiçbir şey almadığımı da arz ve her halde teveccühât-ı semûhiyelerinin idâmesini istirhâm ile büyük hürmetlerimi takdîm eylerim Efendim Hazretleri. Ağustos 1932 Dersi'âmdan Elmalılı - İmza - Hamdi

Diyânet İşleri Reisliği, Elmalılı'nın haklılığını, anlaşma şartlarına riâyetini ve niyetini kesin olarak ortaya koyduğu cevâbî mektuptan sonra sözleşmeyi feshetmek yerine, hükümet ile görüşerek hem meâlin hem de tefsirin devamına karar verdi. Elmalılı, tazyiklerle bunaldığı bu zor dönemde net bir tavır sergileyerek, hükümetin "Türkçe İbâdet" projesine âlet olmamış ve Akif'in kendisine olan güven ve itimadında da Akif'in ne kadar haklı olduğunu ispat etmişti.

Elmalılı'ya olan tazyikler 1932 yılından sonra şekil değiştirmeye başladı. Diyânet İşleri Riyâseti'nin, Baş Vekâlet Yüksek Makâmına başlığı ile yazdığı bir yazıda, hakkında; "...*Tefsir kitabını yazan zât nazariyyât-ı fenniye ile esâsât-ı diniyyenin ayrı ayrı muvaffaklarını çok iyi bilen yegâne mütehassıs...*"²² dediği Elmalılı'nın yazdığı meâl ve tefsiri, Ahmed Hamdi Akseki başta olmak üzere Diyânet Reisliği tarafından tashîh edilmeye başlandı. Nitekim Ahmed Hamdi Akseki tefsirin birinci cüzündeki yaptığı düzeltmelere 22 Ağustos 1934 tarihli mektubunda şöyle işâret ediyordu:

Sahife 254- Birinci satırda ilk defa yazdığınız, "fe-in lem tef'alû.." ya âit meâlde sonradan üstüne çıkan şekli daha iyi buldum.

254- "Bir rızık rızıklandıkça" bu ta'bîrin başka şekle ifrâğını... "zevceler" ta'birinin tercihini muvâfık görüyorum, bir "rızık rızıklandıkça" hem lisan, hem de ifâde noktasından tuhaftır.

289- "Takdîs edip duruyoruz" dediler. Bundan sonra "her halde" diye başlayorken biraz düşük gibi geliyor. Burada "Allah" yahut "Rabbin" denilse daha muvâfık düşmez mi? Bir satır sonra gelen "âlemini gösterdi" cümlesini pek anlayamadım, acaba bir kalık olmasın.

325- Birinci ve üçüncü satırlarda üzeri çizilmiş yerler daha muvâfık gibi görüyorum. Hele "telbis" yerine "karıştırap" ta'birini tercih etmek çok iyi olur.

340- "Ve entüm tenzurûn" "sizler bakıyordunuz" biraz hafif geldi.

341- "Ve entüm zâlimûn" Zulüm ediyordunuz. Biraz hafif geldi.

344- "Bâriniz" her halde başka bir kelime ile değiştirilmelidir.

²² Necmi Atik, "Elmalılı'nın Kendi El Yazması ile Türkçe İbâdet Konusundaki Makâlesi", *İlahiyât Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2016, s. 01-51.

Çünkü hiç müsta'mel değil ve Türkçe konuşmaya da ağır geliyor.

352- "Dedin" kelimesi daha münâsîp bir yere geçirilse. Bu gibi yerlerde "hani demişdin ki", "yâd et o zamanı ki..." gibi bir ta'bir kullanılsa daha iyi olmaz mı? Gerçi ecnebî lisanlarda bu gibi yerlerde aynı ta'birleri görüyoruz. Şayet kalırsa iki virgül arasına almak lazımdır: "Ve bir vakit şu şehre girdikte, dedin

352- "Murdâr" kelimesini hoş görmüyorum. Aynı ma'nâ başka bir kelime ile ifâde edilmelidir.

357- " ..size istediğiniz" yerine " muhakkak sizin için istediğiniz vardır" dedi.

360- Nasrânîler, Sâbiîler, her kim" yerine "Nasrânîler, Sâbiîler (den) her kim de yazsa iyi olacaktır. "E" bu tefsirde gösterilmiştir. Bu gösterilmezse biraz düşük oluyor.

366- "Maymun olun reziller" tefsirde reziller ta'birine tekâbül edecek bir şey göremedim.

379- "Yekdiğerleriyle halvet ettiklerinde", "halvet olduklarında", "yahut doğrudan doğruya", "tenha kaldıklarında" daha muvâfık olmaz mı?

387- (Ne yaptığınızdan Allah gafil değil) buraya bir "Çünkü biliniz ki" gibi bir kelime ilave edilerek " Biliniz ki ne yaptığınızdan..." dense âyet-i kerîmenin ma'nâsı daha kuvvetli ifâde edilmiş olmaz mı?

390- "Alçak hayat" ta'birini başka ifâde etmek her halde muvâfık olur kanaâtindeyim.

402- "Gazaba uğradılar" ta'biri daha müsta'meldir.

406- "De ki yâ iman ediyor deyinizde". "Ya gerçekten inanmışdınızda" denilmek daha ziyâde ifâde eder gibi geliyor.

406- (kâna içirildi)..tefsirde ki ifâde her halde şâyân-ı tercihtir. Aynen olmazsa daha başkabir şekilde. Fakat kânâ içirildi" uymuyor.

410- (Ve neler yapıyorlar Allah görüyor)... (Şüphesiz yaptıklarını Allah görüyor) yahut (Şüphe yok ki neler yapıyorlar Allah görüyor) denilse daha münâsîp olmaz mı?

415- Bendenize kalırsa burası islah edilmeli ve cüze de konulmalıdır. Aynı zamanda evvelce yazılıpta üzeri çizilmiş olan şekiller

tercih edilmelidir.

422- "Nebiz" ta'birlerinin kullanılması her halde münâsîp olur. Çünkü (nebiz) itti gibi bir şey hiç yoktur. Olsa bile bugün kullanılmamak lazımdır.

437- "Allah o azîm fazlın sâhibi" burada bir (dir) kelimesi olmak lazım gelirken konulmamıştır. Başka yerlerde böyle.

443- (Onun Rabbinin indinde), (bir şey üzerinde değil) ifadeleri başka bir şekle konulursa daha hoş olur.

460- (O her yerde hâzır ve nâzırdır) her yerde nâzır mı, her yerden nâzır mı demek lazım) biraz şüpheye düştüm.

464- (Senden milletlerine tâbi' olmadıkça hoşnut olmazlar)... (Milletlerine tâbi' olmadıkça, senden hoşnut olmazlar).

464- (De ki Allah'ın gösterdiği yol ancak o ..). (de: Muhakkak ki yol, ancak Allah'ın gösterdiği yoldur). (De ki: Allah'ın gösterdiği yokmu, işte yol ancak odur.)

464- (Kasem olsun ki yoktur sana....)...(kasem olsun ki Allah'tan sana ne bir velî, ne de bir yefir yoktur).

470- (Allah ve âhiret gününe iman edenleri) dedi. Bunun yerine (ahâlisini, Allah ve âhiret gününe iman edenleri envâ-i semâattan merzûk buyur) dedi."

Elmalılı gibi Türkçe, Arapça ve Farsça lisanlarına ve bu dillerde aruz vezninde şiir yazacak kadar hâkim olan bir âlimin, meâl ve tefsir gibi çok önem verdiği çalışmasında rastgele kelimeleri seçmiş olduğunu düşünmenin bile yersiz olduğu ortada iken, Diyânet İşleri Reisliği'nin bitmek bilmeyen tenkitleri ve düzeltmeleri²³ Elmalılı'yı son derece rahatsız ediyor, kendisine tashih edilmesi için gönderilen çalışmalarını da, herhangi bir değişiklik yapmadan geri gönderiyordu. Bu tür olaylar sık sık yaşandığından Elmalılı ile Ahmet Hamdi Akseki arasında tartışmalar oluyor ve bu tartışmalar dargınlıklara sebebiyet veriyordu.

Akseki, Elmalılı'nın bu konulardan rahatsız olduğunun

²³ 18 Kasım 1934 tarihli mektup, 7 Nisan 1936 tarihli mektup, 9 Kasım 1936 tarihli mektup, 4 Ocak 1937 tarihli mektup, 29 Nisan 1937 tarihli mektup, 15 Mayıs 1937 tarihli mektup, 4 Ağustos 1937 tarihli mektup, 21 Ağustos 1937 tarihli mektup ve tarihsiz 4 mektup Torunu M. Hamdi Yazır Özel Arşivi.

farkındaydı. Nitekim 29 Nisan 1937 tarihinde Elmalılı'ya hitâben yazdığı mektubunda bunu şöyle dile getirdi: "...Çoktan beri meâl kısımlarını okumayı bırakmışım, Sadece tefsiri okuyarak başka nokta-i nazaran ta'kib ediyorum. Çünkü meâle iliştığım yerler içinde memnun olmadığınızı anlamıştım..."²⁴

Elmalılı, bütün yaşadığı olumsuzluklar, geçim sıkıntıları, hastalıklar ve tazyiklere karşı kendisine tevdi edilen tefsir ve meâl çalışmasını bitirmiş ve 1935 yılından itibaren basılmaya başlanan eserinin 8'inci son cildi 1938'de, 9'uncu cilt de fihristi olarak 1939 yılında basılıp tamamlanmıştı. Elmalılı'nın, torunu M. Hamdi Yazır'da bulunan metrûkâtında yaptığımız çalışmalarda, Kur'an-ı Kerim'in başından sonuna kadar eksiksiz bir meâl bulduğumuzda, *Hak Dini Kur'an Dili* adlı eserindeki Kur'an-ı Kerim meâli ile karşılaştırdık. Karşılaştırmalarımız sonucu Elmalılı'nın farklı bir meâl daha yazdığını müşâhede ettik.

c. Elmalılı'nın Yazdığı İkinci Meâl

Elmalılı, İşleri Reisi Rıfat Börekçi'ye cevâben yazdığı Ağustos 1932 tarihli mektubunda, 23 Mayıs 1932 yılındaki mukâvelesi sonrası yazmaya başladığı meâlden, Ağustos ayının başına kadar Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yerlerinden on iki cüz tercüme ettiğini, bir sene içerisinde de meâli tamamlayacağını ifâde etti. Lâkin meâl tamamlansa bile Diyanet İşleri'nin meâli tefsirden ayrı olarak müstekillen basılmasını talebini ise reddetti ve bu konuda ısrar edilirse de sözleşmesini feshedeceğini bildirdi. Tazyiklerin netice vermeyeceğini anlayan Diyânet İşleri, tefsirin ve meâlin devamına karar verse de, tazyiklerin şeklini değiştirerek, tefsir ve meâl metinlerine sık sık müdâhale etmeye, Elmalılı'yı yaptığı tefsir ve tercümelere arzu ettikleri şekilde düzeltmeye ve tashîhe zorlamaya başladı. Elmalılı'nın reddettiği bu müdâhale sık sık tartışmalara da neden oldu.

Elmalılı, yazdığı meâl ve tefsirin tamamlanmadan basılmasına râzı olmasa da²⁵, 1935 yılında tefsir meâle birlikte basılmaya başlandı.

²⁴ Torunu M. Hamdi Yazır Özel Arşivi.

²⁵ "Tefsir sûre-i Furkân'a geldikten sonra idi ki meâlin tahririni derûhte etmişim. Arzu ederdim ki bitmeden tab'a verilmesin. Lâkin hitâma ermeden basılmasında isti'câl edildi" Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, DİB Yay., İstanbul 2015, c.1, s.4.

Elmalılı'nın Osmanlıca yazdığı ve kardeşi Mahmud Bedreddin'in hüsn-i hat sanatı ile baskı formatında Osmanlıca temize çektiği eser, 1928 harf inkilâbı sebebiyle Latince'ye transkribe edilerek basılmaya başlanmıştı. 1935 yılında yapılan ilk baskı da tefsirin önsözü "Türkçe İbâdet" konusuyla alâkalı yazılar bulunduğ u için baskıdan tamamen çıkarıldı, 1936 yılındaki baskı da ise önsöz tahrif edilerek basıldı.²⁶

Elmalılı, hükümetin hedefinin Kur'ân meâli olduğunu çok iyi bildiğ inden, kendisine yapılan tazyikler ve "Türkçe İbâdet" konusundaki endişelerinden dolayı, tefsirin içindeki meâli arzu ettiğ i gibi yapamadı/yapmadı ve bu arzusunu yeni bir Kur'ân meâli çalışarak yerine getirdi. Aslında Elmalılı, Kur'ân tefsirini de bir kere daha baştan sona çalışmak arzusunu Akseki'ye bildirmiş, Akseki 18 Kasım 1934 tarihli mektubunda Elmalılı'ya: "...Tefsirin bir daha yazdırılması hakkındaki karardan vazgeçmedik. Yazdırılacaktır." şeklinde açıklamada bulunmuştu.²⁷

Elmalılı'nın metrûkâtı arasında ortaya çıkan son meâl çalışması 36x23 cm ebatlarında, 566 sayfa çizgisiz nohûdî renkli kağıtlara kendi el yazısı ile rik'a ve nesih hüsn-i hat formlarında yazılmıştır. Söz konusu evrakların cilt ve kapağ ı olmadığı gibi, dikişleri de yoktur. Elmalılı'nın, meal sayfalarına numara verirken 390-399 ve 452-455 nolu sayfalar arasını sehven atladığı görülmektedir. Meâl tam olup, herhangi eksik bir kısım bulunmamaktadır.

d. Elmalılı'nın Meâllerinin Otuzuncu Cüzünün Edisyon-Kritiğ i

Elmalılı'nın son yazdığı meâl ile yayımlanan diğ er meâllerinin arasındaki farkı ortaya koymak adına, Kur'ân-ı Kerîm'in otuzuncu cüzünün edisyon-kritiğ i yapılmıştır. Elmalılı'nın, *Hak Dini Kur'ân Dili* adlı tefsirinin içinde bulunan Latince ilk baskısındaki meâl²⁸, metrûkâtında bulunan tefsir müsveddelerindeki meâli²⁹ ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2015 yılında basılan Osmanlıca *Hak Dini Kur'ân*

²⁶ Bkz. Necmi Atik, "Elmalılı'nın Hak dini Kur'an Dili" Adlı Tefsiri'nin Mukaddimesi'nin Edisyon Kritiğ i", *İlahiyat Araştırmaları Dergisi* (6), Ankara 2016, s. 99-131.

²⁷ Torunu M. Hamdi Yazır Özel Arşivi.

²⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dni Kur'ân Dili*, Diyanet İşleri Reislîğ i Neşr. 5, İstanbul 1935.

²⁹ Torunu M. Hamdi Yazır Özel Arşivi.

Dili tefsirinin içindeki meâli³⁰ ile karşılaştırılıp edisyon-kritiği yapılmıştır. Elmalılı'nın metrûkatı arasında bulunan son meâli diğer meâllerden hemen hemen tamamen farklı olduğu için edisyon-kritiğe tâbi tutulmamış, olduğu gibi verilmiştir. Sûre araları Besmele ile ayrılmış olan son meâl ilk sırada verilmiş, ikinci sıraya ise *Hak Dini Kur'ân Dili* tefsirinin Latince ilk baskısında olan meâl konulmuştur. Son meâlin orjinalinde olmayan Besmele'nin solundaki parantez içine yazılan sûre adları ile âyet numaraları tarafımızdan eklenmiştir. Dipnotlarda Latince ilk baskısı ile karşılaştırılan A nüshası tefsir müsveddelerindeki meâl, B nüshası ise DİB tarafından 2015 yılı orijinal baskılı tefsirin içinde yer alan meâldir.

(Nebe Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1. Neden soruyorlar? 2. O büyük haberden. 3. Ki onlar onda ihtilâf ediyorlar. 4. Öyle değil yarın bilecekler. 5. Evet öyle değil yarın bilecekler. 6. Değil mi yaptık arzı bir mihâd. 7. Dağları evtâd. 8. Ve sizi çift olarak yarattık. 9. Uykunuzu bir rahatlık yaptık. 10. Geceyi bir giyimlik yaptık. 11. Gündüzü bir geçimlik yaptık. 12. Üstünüze muhkem yedi binâ çattık. 13. Ona parlak âteşin bir kandil astık. 14. Ve o cenderelerden şırl şırl bir de su indirdik. 15. Çıkaralım diye onunla türlü hubûbât, türlü nebât. 16. Sarmaş dolaş bağlar bahçeler. 17. Elbette o fasıl günü oldu bir mîkât. 18. O günki sûr üfürülür, fevcâ-fevc gelirsiniz. 19. Bakarsınız semâ açılmış olmuştur ebvâb. 20. Dağlar yürütülmüş olmuştur serâb. 21. Elbette Cehennem oldu bir mîrsâd. 22. Azgınlar için bir meâb, doluşup ona vararak. 23. Devirden devre içinde kalacak. 24. Ne bir serinlik tadacaklar ne şarâb. 25. Ancak bir hamîm, bir gassâk. 26. Tam muvâfık bir cezâ olarak. 27. Çünkü bunlar hiçbir hesaba ihtimal vermiyorlardı. 28. Âyetlerimizi yalan yere tekzîb ediyorlardı. 29. Her şeyi ise biz ihsâ etmiş, bir kitâba geçirmişiz. 30. Artık tadınız, artık size azab arttırmaktan başka bir şey yapacak değiliz. 31. Amma muttakîler için kâmlar var. 32. Bostanlar var, bağlar var. 33. Turunç sîneleri yaşıtlar var. 34. Ve bir dolgun peymâne var. 35. Ne bir lağviyyât işidecekler orada ne bir tezvîrât. 36. Rabbinden atâ değerli mükâfât. 37. O göklerin yerin ve aralarındakilerin Rabbi Rahmân'dan;

³⁰ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, DİB Yay., İstanbul 2015.

bir hitâba mâlik olmayacaklar O'ndan. 38. O günki rûh ile melekler saf bağlayarak kıyâma duracaklar ve bir kelime söyleyemeyecekler. Ancak o kimse müstesnâ ki Rahmân ona izin verdi ve savâbı söyledi. 39. O gün Hakk, şimdi kim dilerse edinsin Rabbine bir varacak. Biz size yakın bir azâbı ihtâr ettik muakkak. 40. O günki bakacak kişi ellerinin ne takdîm ettiğine de diyecek kâfir: “Âh nolaydım ben bir türâb olaydım”.

Nebe Suresi

1.Neden soruşturuyorlar!³¹ 2. O büyük nübüvvet haberinde.³² 3. Ki onlar onda ihtilâfa düşüyorlar. 4. Hayır ileride bilecekler. 5. Hayır hayır ileride bilecekler. 6. Değilmi ki biz arzı bir döşek yaptık. 7. Ve dağları birer kazık. 8. Ve sizleri çift çift yarattık. 9. Ve uykunuzu bir sübat yaptık. 10. Ve geceyi bir libas yaptık. 11. Ve gündüzü bir ma'aş yaptık. 12. Ve üstünüze yedi sağlam binâ çattık. 13. Ve içlerine şa'şa'alı parıl parıl bir kandil astık. 14. Ve o mu'sıralardan şarıl şarıl bir su indirdik. 15. Çıkaralım diye onunla taneler ve otlar. 16. Ve sarmaş dolaş bağlar bahçeler. 17. Şüphesizki o fasıl günü bir mikât olmuştur. 18. O gün ki sûr üfürülür derken gelirsiniz fevcâ fevc.³³ 19. Semâda açılmış olmuştur ebvâb. 20. Ve dağlar yürütülmüş olmuştur serâb. 21. Şüphesiz ki cehennem olmuştur mirsad. 22. Azgınlar için bir meâb. 23. Devirlerce içinde kalacaklar. 24. Ne bir serinlik tadacaklar ne de bir³⁴ şarâb. 25. Ancak bir cahîm ve gassâk. 26. Bir cezâ ki ber vechi vifâk. 27. Çünkü ummazlardı onlar bir hesab. 28. Âyetlerimizi tekzîb ede ede kesilmişlerdi kezzâb. 29. Her şeyi ise biz ihsâ etmiş bir kitâba geçirmişiz. 30. Artık tadınız, artık size azâb arttırmaktan başka bir şay yapacak değiliz. 31. Şüphesiz ki korunanlara halâs ve kâm var. 32. Hadîkalar var, üzümler var. 33. Ve turunç sineli yaşıtlar var. 34. Ve bir dolgun peymâne var. 35. Orada ne bir boş laf iştirirler ne de bir tekzîb. 36. Bir karşılık ki Rabbinden atâ, yeter mi yeter. 37. O göklerin ve yerin ve bütün aralarındakilerin Rabbi, Rahmân, bir hitâba mâlik olmazlar O'ndan. 38. O gün ki kıyâma duracak rûh ve melâike saf saf. Bir kelime söyleyemezler, o kimselerden³⁵ başka ki o Rahmân ona izin vermiş o da

³¹ A – soruşuyorlar? B – soruşuyorlar!

³² A - haberinden. B – haberinden.

³³ B - fevc fevc.

³⁴ A – hiç.

³⁵ A – kimseden.

savâbı söylemiştir. 39. O gün ki haktır, o halde dileyen Rabbine varacak bir yüz edinsin. 40. Çünkü biz size yakın bir azâbı ihtâr ettik, o gün ki³⁶ kişi ellerinin ne takdîm ettiğine bakacak ve diyecek ki kâfir: Âh nolaydı³⁷ ben bir türâb olaydım.

(Abese Sûresi) Bismillâhirrahmânirrahîm

1.Astı suratı, döndü öte. 2. Ona o ağma geldi diye. 3. Ne bilirsin belki o temizlenecek. 4. Veya nasihat alacak da nasihat kendine fâide verecek. 5-6. Sen özeniyorsun amma istiğnâ edene. 7. Onun temizlenmemesinden sana ne? 8-9-10. Aldırmıyorsun amma haşyetle koşup gelene. 11. Hayır, işte bu bir ihtâr. 12. Artık onu dileyen tutar. 13. Tekrîm edilir. 14. Yüksek tutulur. Gâyet temiz sahifeler içinde. 15-16. Kirâm-i berere. Sefirler ellerinde. 17. O kahrolası insan ne nankör! 18. Bir düşünseye onu hangi şeyden yarattı. 19. Onu bir nutfeden yarattı. Mukadderâtını hazırladı. 20. Sonra yolunu kolaylattı. 21. Sonra onu öldürdü de kabre gömdü. 22. Sonra dilediği vakit neşre sevketti. 23. Hayır o hiç O'nun emrini tam tutmadı. 24. Bir kere de insan yediğine baksın. 25. Biz o suyu, nasıl bir döküş döktük. 26. Ve arzı nasıl bir yarış yardık. 27. Da onda taneler 28. Üzümler, çayırklar, yoncalar. 29. Zeytinler, hurmalar. 30. Âfâka ser çekmiş dilber bahçeler. 31. Yemişler, çerezler neler bitirdik. 32. Sizin ve hayvânâtınızın nefi için. 33. Fakat "o sâhha" geldi çığlık koptu mu!. 34-36 O gün ki kişi kardeşinden. Hatta anasından hatta babasından. Hatta refikasından hatta oğullarından kaçır. 37. Kişinin bir derdi vardır o gün başından aşar. 38-39. Yüzler var o gün işler güler. 40. Yüzler de var o gün üzerlerinde bir toz. 41. Üstüne bir kara bere. 42. İşte onlar o kefare-i fecere.

Abese Sûresi

1.Ekşidi ve döndü. 2. Çünkü ona a'mâ geldi. 3. Ne bilirsin o belki temizlenecek. 4. Veya öğüt belleyecek de o öğüt kendine fâide verecek. 5. Amma istiğnâ edene gelince. 6. Sen onun sadâsına özeniyorsun. 7. Onun temizlenmemesinden sana ne? 8. Ve amma sana can atarak gelen. 9. Haşyet duyarak gelmişken. 10. Sen ondan tegâfûl ediyorsun. 11. Hayır hayır zinhâr, çünkü o bir tezkiredir. 12. İmdi onu dinleyen tezekkür

³⁶ A – O gün. B – O gün.

³⁷ B – nolurdu.

etsin. 13. Tekrîm edilir. 14. Yüksek tutulur mutahher sahîfelerde. 15-16. Kirâm-ı berare. Sefere ellerinde.³⁸ 17. O kahrolası insan ne nankör şey. 18. O yaratan³⁹ onu hangi şeyden yarattı? 19. Bir nutfeden, yarattı da onu biçime koydu. 20. Sonra ona yolunu kolaylattı. 21. Sonra onu öldürdü de kabre gömdürdü. 22. Sonra dilediği vakit ona nüşûr verecek. 23. Hayır hayır, doğrusu o hiç onun emrini tam edâ etmedi. 24. Bir de o insan ta'âmına baksın. 25. Biz o suyu bir döküş dökmekeyiz. 26. Sonra o arzı bir yarış yarmaktayız. 27. Bu sûretle onda tâneler. 28. Üzümler, yoncalar. 29. Zeytinlikler, harmanlıklar. 30. Âfâka ser çekmiş dilber bahçeler. 31. Meyveler, çayırklar, neler yetiştirmekteyiz. 32. Sizin ve davarlarınızın intifâ'ı için. 33. Amma geldiği vakit o sâhha (o sayhasını dinlenecek belâ). 34. O kaçacağı gün kişinin kardeşinden. 35. Ve anasından babasından. 36. Ve refikasından ve oğullarından. 37. Onlardan her kişinin bir şe'ni vardır o gün başından aşar. 38. Yüzler vardır o gün ışıldar. 39. Güler sevinir. 40. Yüzlerde vardır o gün üzerinde tor-toz. 41. Sarar onu bir kara. 42. İşte onlar o kefare-i fecere.

(İnfîtâr Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Semâ çatladımı. 2. Yıldızlar döküldümü. 3. Denizler akıtıldımı. 4. Kabirler deşildimi. 5. Bilir bir nefis ne takdîm etmiştir ne te'hîr. 6. Ey insan o Kerîm Rabbine seni ne mağrûr etti. 7. O ki seni yarattı. Belini doğrulttu. Tenâsüb ve i'tidâl verdi. 8. Dilediği sûrette terkîb eyledi. 9. Yok amma siz o güvenmekle kalmıyor, dini tekzîb ediyorsunuz, cezâyâ inanmıyorsunuz. 10. Halbuki üzerinizde hâfızın. 11. Kirâm-i kâtibin var. 12. Ne yaparsanız biliyorlar. 13. Elbette ebrâr bir na'im içinde. 14. Ve elbette füccâr bir cahîm içinde. 15. O din günü ona yaslanacaklar. 16. Ondan asla gâib olmayacaklar. 17. Bilirmisin nedir din günü.⁴⁰ 19. O gün ki bir şeye mâlik olamaz kimse kimse için. Yalnız Allah'ın dır o gün.

İnfîtâr Sûresi

1.Semâ açıldığı⁴¹ vakit. 2. Ve yıldızlar döküldüğü vakit. 3. Ve

³⁸ Meâlde, 16. âyet-i kerîme 15. âyet-i kerîmeye takdim edilmiştir. Takdim ve tehiri önlemek için meâlin aslında olmadığı halde iki âyet-i kerîmenin meâli tarafımızdan birleştirilmiştir.

³⁹ A - Bir düşünse, O yaratan

⁴⁰ On sekizinci âyet-i kerîmenin meâli eksiktir.

⁴¹ A - çatladığı

denizler akıtıldığı vakit. 4. Ve kabirler deşildiği vakit. 5. Bilir bir nefis: nedir takdîm ettiği ve te'hîr ettiği. 6. Ey insan! Ne mağrûr etti seni o Kerîm Rabbine? 7. Ki seni yarattı. Düzenine koydu. Tenâsüp ve i'tidâl verdi. 8. Dilediği herhangi bir sûrette terkîb etti. 9. Hayır hayır, doğrusu siz dînî tekzîb ediyor, cezâya inanmıyorsunuz. 10. Halbuki üzerinizde hâfızlar var. 11. Kirâm kâtipler var. 12. Her ne yaparsanız biliyorlar. 13. Şüphesiz ki iyiler na'im içindedirler. 14. Ve şüphesiz ki fâcirler cahîm içindedirler. 15. Din günü ona yaslanacaklar. 16. Ve ondan gâib olmayacaklardır. 17. Ve bildin mi nedir din günü. 18. Evet bildin mi nedir din günü? 19. O gün ki kimse kimse için bir şeye mâlik olamaz. Emir o gün yalnız Allah'ındır.

(Burûc Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1. Kasem ederim o semâ-i zâti'l-burûca. 2. O yevm-i mev'ûda. 3. Ve şâhîde ve meşhûda. 4. Kahr edildi o ashâb-ı uhdûd. 5. O çıralı ateşi yakan haydutlar. 6. O vakit ki üzerine oturmuşlar. 7. Mü'minlere yaptıklarını seyrediyorlardı. 8. Onlara kızdıkları da başka değil yalnız Allah'a iman etmeleri idi. O Aziz, Hamîd Allah'a. 9. Ki O'nundur bütün semâvât ve arz saltanatı. Hem her şeye şâhittir Allah. 10. Elbette o mü'minîn ve mü'minâta belâ kesilen sonra da tevbe etmeyenler mutlak onlara Cehennem azâbı, yangın azâbı var. 11. Elbette o iman edip sâlihât yapanlara altından ırmaklar akan cennetler var, o işte o büyük halas. 12. Her halde Rabbi'nin darbesi çok şedîddir. 13. Çünkü O hem mübdî' ve hem mu'iddir. 14. Gerçi O Gafûr, Vedûd. 15. Fakat arşın sâhibi Mecîd. 16. "Fa'âlün limâ yürîd". 17. Hani ma'lûmudur o asker mâcerâsı. 18. Fir'avn ve Semûd. 19. Fakat o küfr edenler hâlâ tekzîbde. 20. Halbuki Allah arkalarından muhît. 21. Doğrusu o bir Kur'ân-ı mecîd. 22. Ki levh-imahfûzda.

Burûc Sûresi

1. O semâ-i zâti'l-burûca. 2. Ve o yevm-i mev'ûda. 3. Ve şâhîde ve meşhûda kasem olsun. 4. Tel'in edildi sâhipleri o Uhdûd'un. 5. O çıralı ateşin. 6. O vakit ki üzerine oturmuşlar.⁴² 7. Mü'minlere yaptıklarına karşı şâhid de oluyorlardı. 8. Onlardan kızdıkları da yalnız Azîz, Hamîd

⁴² B – oturmuşlar.

olan Allah'a iman etmeleri idi. 9. Ki bütün semâvât ve arz mülkü⁴³ O'nundur. Ve Allah her şeye şahittir. 10. O kimseler ki mü'minîn ve mü'minâta fitne yapmışlar, sonra da tevbe etmemişlerdir, muhakkak artık onlara cehennem azâbı var ve onlara yangın azâbı vardır.11. O kimseler ki îmân etmişler ve sâlih ameller işlemişlerdir muhakkak onlara altından ırmaklar akan cennetler var, işte o, o büyük⁴⁴ kurtuluş odur. 12. Hakikat Rabbinin tutuşu şediddir. 13. Çünkü O hem Mübdi' hem Mu'îd'dir. 14. Onunla beraber Gafûr'dur. Çok sevgili (Vedûd)dir. 15. Arşın sahibi, şanlı (Mecîd)dir. 16. Dilediğini yapar (Fa'âlün limâ yürîd)dir. 17. Geldi ya sana mukaddes o orduların (o cünûdun). 18. Fir'avn ve Semûd'un. 19. Fakat o küfr edenler hâlâ bir tezkîbte. 20. Halbuki Allah arkalarından kuşatmış. 21. Fakat o şanlı bir Kur'ân'dır. 22. Bir Levh-i Mahfûz'da.

(Târik Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Kasemim semâ. Ve Târik'a. 2. Bilir misin ne o Târik. 3. O necm-i sâkıb. 4. Her nefsin üzerinde var mutlak bir murâkıb. 5. Bir fikir etsin insan neden yaratıldı. 6. Yaratıldı bir atılan sudan. 7. Ki çıkar sulb ile sînenin kemikleri arasından. 8. Elbette onu yapan ircâ'a kâdir. 9. O günki yoklanacak bütün serâir. 10. Yoktur ona o vakit ne bir kuvvet ne bir nâsir. 11. Kasem ederim o semâ-i zât-i rec'a. 12. Ve o arz-ı zât-i sad'a. 13-14. Ki bu bir şaka değil. Bir kavî-i fâsıl. 15. Onlar hep kurarlar dururlar bir hîle. 16. Ben de kurarım hîlelerine hîle. 17. Şimdi sen o kâfirleri imhâl eyle. Mühlet ver onlara biraz.

Târik Sûresi

1.Kasem olsun o semâya ve Târik'a. 2. Bildin mi Târik ne? 3. O necm-i sâkıb. 3. Bir nefis yoktur ki illâ üzerinde bir hâfız olmasın. 5. Onun için insan düşünsün neden yaratıldı? 6. Bir atılğan sudan yaratıldı. 7. Ki sulb ile sîneler arasından çıkar. 8. Elbette o onu döndürmeye kâdirdir. 9. Yoklanacağı gün bütün serâir. 10. O vakit ona ne bir kuvvet vardır ne de bir nasîr. 11. Kasem olsun o semâ-i zât-i rec'a. 12. Ve o arz-ı zât-i sad'a. 13. Ki o her halde bir keskin hükümdür. 14. Şaka değildir. 15. Haberin olsun ki onlar hep hîle kuruyorlar. 16. Ben de

⁴³ B - hükmü

⁴⁴ A - işte o, büyük

kurarım hîlelerine hîle. 17. Onun için o kâfirleri imhâl eyle: mühlet ver onlara biraz.

(A'lâ Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1. Tesbih et Rabbi'nin a'lâ ismini. 2. O ki halk etti sonra buyurdu tesviye. 3. Ve O ki takdîr buyurdu da hidâyet verdi. 4. Ve O ki çıkardı mer'âyı. 5. Çevirdi sonra bir kara gusâyâya. 6. Bundan böyle sana Kur'ân okutacağızda artık unutmayacaksın. 7. Ancak Allah'ın dilediği başka her halde o cehrîde bilir hafiyi de. 8. Ve seni kola⁴⁵ 9. Haydi va'az et verirse va'az fâide. 10. Her halde saygısı olan mütenassih olacaktır. 11. Pek bedbaht olan da ondan kaçınacaktır. 12. O ki en büyük ateşe atılır. 13. Sonra da ne ölür onda ne dirilir. 14. Hakikat erdi felâha özünü temizleyen. 15. Ve Rabbi'nin ismini öğüp namaz kılan. 16. Fakat siz dünya hayatı tercih ediyorsunuz. 17. Halbuki âhiret hem hayırlı hem ebkâ. 18. Bunu hâvidir bütün suhuf-i ûlâ. 19. Suhuf-i İbrâhîm ve Mûsâ.

A'lâ Sûresi

1. Tesbih et Rabbinin a'lâ ismine. 2. O Rabbin ki yarattı da düzenine koydu. 3. O Rabbin ki takdîr etti de hidâyet buyurdu. 4. O Rabbin ki o İbni mer'âyı⁴⁶ çıkardı. 5. Sonra da onu karamsı bir sel kusuğuna çevirdi. 6. Bundan böyle sana Kur'ân okutacağızda unutmayacaksın. 7. Yalnız Allah'ın dilediği başka, çünkü o açığı da bilir gizliyi de. 8. Ve seni en kolay yola muvaffak kılacağız. 9. Onun için öğüt ver: Öğüt fâide verirse.⁴⁷ 10. Saygısı olan öğüt alacaktır. 11. Pek bedbaht olan da ondan kaçınacaktır. 12. O ki en büyük ateşe yaslanacaktır. 13. Sonra ne ölecek onda ne hayat bulacaktır. 14. Doğrusu felâh buldu tezekkî eden. 15. Ve Rabbinin ismini anıp da namaz kılan. 16. Fakat siz dünya hayatı tercih ediyorsunuz. 17. Halbuki âhiret daha hayırlı ve daha bekâlıdır.⁴⁸ 18. Haberiniz olsun ki vardır bu evvelki suhurlarda. 19. İbrâhîm ve Mûsâ'nın suhurlarında.

(Leyl Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1. Kasem o geceye gaşy edeceği sıra. 2. Ve gündüze tecelli edeceği sıra. 3. Ve erkeği dişiyi yaratan Fâtır'a. 4. Sa'yeleriniz cidden dağınık. 5-6.

⁴⁵ Âyet-i kerîmenin meâli noksan bırakılmıştır.

⁴⁶ A – o mer'âyı, B – o mer'âyı

⁴⁷ A – Onun için va'az ver: Fâide verirse va'az.

⁴⁸ A – devamlıdır.

Bundan böyle ama kim vergisini verir ve takvâ gider ve hüsnâyı tasdik eylerse. 7. Biz o nîkbîni en kolayına müyesser kılacağız. 8-9. Ama kim bahillik yapar, istiğnâ eder ve hüsnâyı tekzîb eylerse. 10. O bedbîni de en zora müyesser kılacağız. 11. Ve yuvarlandığı zaman onu malı kurtarmaz. 12. Her halde bize düşen doğruyu göstermektir. 13. Şüphesiz bizim dünyamızda var âhiretimiz bizimdir. 14. İşte ben size sakının ateşten diyorum, bir ateştir ki köpürdükçe köpürür. 15. Ona ancak en şakî olan atılır. 16. O en muttakî olan ise ondan her halde uzaklaştırılacaktır. 18. O ki malını hayra verir. Her lahza pâk olmaya çalışır. 19. Hem onda kimsenin karşılığı verilecek bir ni'meti de yoktur. 20. Ancak Rabb-i A'lâsının rızâsını talep için verir. 21. Elbette o yarın rızâyâ erecektir.

Leyl Sûresi

1.Kasem olsun bürürken o geceye. 2. Ve açıldığı zaman o gündüze. 3. Ve erkeği dişiyi yaratana. 4. Ki sizin sa'yiniz dağınıktır. 5. Bundan böyle amma her kim vergi verir korunur. 6. Ve hüsnâyı tasdik ederse. 7. Biz onu yüsrâyâ (en kolayına) kolaylayacağız. 8. Ve amma her kim bahillik eder ve istiğnâ gösterir. 9. Ve hüsnâyı tekzîb eylerse. 10. Onu da usrâyâ (en zoruna) kolaylayacağız. 11. Ve yuvarlandığı zaman onu malı kurtaramayacak. 12. Her halde doğruyu göstermek bize. 13. Ve her halde sonu da bizim önü de (âhirette dünyada). 14. Ben size bir ateş haber verdim ki köpürdükçe köpürür. 15. Ona ancak en şakî olan yaslanır. 16. O ki tekzîb etmiş ve tersine gitmiştir. 17. O en müttaki olan ise ondan uzaklaştıkça uzaklaştırılacaktır. 18. O ki malını verir tezekkî eder. 19. Ve onda hiç kimsenin mükâfât edilecek bir nimeti yoktur. 20. Ancak Rabb-i a'lâsının rızâsını aramak için verir. 21. Ve elbette o rızâyâ erecektir.

(Duhâ Sûresi) Bismillâhîrrâhmânirrahîm

1.Kasem olsun o kuşluğa. 2. Ve ses sedâ kesildiği sıra o geceye ki. 3. Ne vedâ' etti Rabbi'n sana ne darıldı. 4. Her halde âhiret sana dünyadan daha hayırlı. 5. Verecek Rabbi'n sana öyle verecek ki rızâyâ ereceksin. 6. Sen bir yetîm iken barındırmadı mı? 7. Sen yol bilmezken yola koymadı mı? 8. Sen bir yoksul iken zengin etmedi mi? 9. O halde dilenciyi incitme. 10. Yetime kahr etme de. 11. Rabbin ni'metini tahdîs et.

Duhâ Sûresi

1.O duhâyâ. 2. Ve dindiği zaman o geceye kasem olsun ki. 3. Veda'

etmedi Rabbin sana ve darılmadı. 4. Ve her halde sonu senin için önünden daha hayırlı. 5. Ve ileride Rabbin sana atâ edecek öyle atâ edecek ki rızâya ereceksin. 6. O seni bir yetim iken barındırmadı mı? 7. Ve seni yol bilmez iken yola koymadı mı? 8. Ve seni bir yoksul iken zengin etmedi mi? 9. Öyle ise amma yetime kahretme. 10. Ve amma sâili azarlama. 11. Fakat⁴⁹ Rabbinin ni'metini anlat da anlat.

(İnşirâh Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Ya şerh etmedik mi sana bağrını. 2. İndirip de senden biz o bârını. 3. Öyle çatırdatırken istihvânını. 4. Hem de yükselttik senin nâm u şânını. 5. Demek ki zorlukla beraber var bir kolaylık. 6. Evet zorlukla beraber var bir kolaylık. 7. O halde fâriğ oldun mu yine kalk yorul. 8. Rabbi'ne rağbetle doğrul da doğrul.

İnşirah Sûresi

1.Şerh etmedik mi senin için bağrını? 2. Ve indirmedik mi senden o bârını.⁵⁰ 3. Ki zâr etmişti bütün zahrını.⁵¹ 4. Ve yükseltmedik mi senin zikrini?⁵² 5. Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık var. 6. Evet o zorlukla beraber kolaylık var. 7. O halde boşaldın mı yine kalk yorul. 8. Ve ancak Rabbine rağbet et, hep ona doğrul.

(Tîn Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Kasem olsun o tîne. Ve o zeytine. 2. Ve o Tûr-i Sînine. 3. Ve şu belde-i emîne ki. 4. Hakikat biz insanı güzel bir biçimde yarattık. 5. Sonra da ittik onu esfel-i sâfilîne attık. 6. Ancak iman edip sâlihât yapanlar başka çünkü var olanlar için minnetsiz bir ecir. 7. Artık sana dini tekzîb ettiren nedir? 8. Değil mi Allah ahkemü'l-hâkimîn.

Tîn Sûresi

1.Kasem olsun o tîne. Ve o zeytine. 2. Ve o Tûr-i sînine. 3. Ve bu beledi emîne. 4. Ki biz insanı en güzel bir biçimde yarattık. 5. Sonra da çevirdik esfel-i sâfilîne kaktık. 6. Ancak iman edip yarar ameller yapan kimseler başka, onlar için kesilmez bir ecir vardır. 7. O halde sana dîni ne tekzîb ettirir?⁵³ 8. Allah "ahkemü'l-hâkimîn" değil mi?

⁴⁹ A – Ve amma

⁵⁰ A – zahrını.

⁵¹ A – Zâr etmiş olan ağır bârını.

⁵² A- Ve yükseltmedik mi nâm ve şânını.

⁵³ A – ettirebilir?

(Kadir Sûresi) Bismillâhîrrâhmânirrahîm

1.Biz indirdik onu Kadir Gecesi. 2. Bilmezsin nedir Kadir Gecesi. 3. Kadir Gecesi bin aydan hayr. 4. İner, iner melekler ve Rûh onda Mevlânın izniyle her bir emirden. 5. Bir selâm o tâ sabaha kadar.

Kadir Sûresi

1.El-hak biz indirdik onu Kadir Gecesi. 2. Ne bildirdi ki sana Kadir Gecesi? 3. Bin aydan hayırlıdır o Kadir Gecesi.⁵⁴ 4. İner peyderpey melâike ve rûh onda, izniyle Rablerinin her bir emirden.⁵⁵ 5. Bir selâmdır o tâ tan atana kadar.

(Beyyine) Bismillâhîrrâhmânirrahîm

1.Değildi o küfr edenler Ehl-i Kitap'tan ve müşriklerden münfek tâ gelinceye kadar kendilerine o beyyine. 2. Allah'tan bir rasûl tertemiz sahîfeler okur 3. Ki onlarda bütün kütüb-i kayyime. 4. O kitap verilenlerin iftirâk etmeleri ancak geldikten sonra oldu kendilerine o beyyine. 5. Emrolundukları ise ancak şu idi: Hakperest hanîf, dinde Allah için muhlis olarak Allah'a kulluk etsinler ve namazı dürüst kılsınlar ve zekâtı versinler ki budur dîn-i millet-i kayyime. 6. Her halde o küfr eden Ehl-i Kitap ve müşrikler cehennem ateşinde, muhalleden ondadırlar, bunlar işte şerrü'l-beriyeh. 7. Hakikat iman edip sâlihât yapanlar, bunlar işte hayru'l-beriyeh. 8. Bunların Rabbu'l-'âlemîn indinde ecirleri altından nehirler akan o güzel cennetler. Öyle ki orda muhalledler, Allah onlardan râzı onlarda Allah'tan râzı. O işte Rabbi'ne haşyeti olana.

Beyyine Sûresi

1.Ehl-i kitap ve müşriklerden o küfr edenler:⁵⁶ İnfîlâk⁵⁷ edecek değildi gelinceye kadar kendilerine beyyine. 2. Allah'tan bir rasûl. Peyderpey mutahhar sahîfeler okur 3. Öyle ki onlarda bütün kütüb-i kayyime. 4. Böyle iken o kitap verilmiş olanlar ancak geldikten sonra ayrıldılar kendilerine o beyyine. 5. Halbuki onlar ancak şununla emr olunmuşlardı: Hak perest, muvahhid (hanifler) olarak dîni Allah için

⁵⁴ A – O Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır.

⁵⁵ A – Perderpey iner melâike ve rûh onda, Rabbinin izniyle her bir emirden.

⁵⁶ A – Ehl-i Kitap ve müşrikler içinde o küfr edenler

⁵⁷ A – İnfikâk, B - İnfikâk

hâlis kılarak yalnız Allah'a ibâdet etsinler ve namazı dürüst kılsınlar ve zekâtı versinler, ve odur⁵⁸ dîn-i kayyime. 6. Küfr edenler: Gerek Ehl-i kitaptan olsun gerek müşriklerden muhakkak cehennem ateşindedirler. Orada muhalled kalacaklardır, onlardır bütün şerrü'l-beriyeh. 7. Muhakkak ki iman edip hayr⁵⁹ ameller yapanlar onlardır bütün hayru'l-beriyeh. 8. Onların mükâfatı Rableri indinde altından ırmaklar akar cennetlerdir onlar içinde ebediyen muhalled kalacakalr, Allah onlardan hoşnud, onlarda O'ndan hoşnud, bu işte Rabbine haşyet duyanlara.

(Zilzâl Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Arz o zilzâl ile zangırdadığı zaman. 2. Arz ağırlıklarını çıkardığı vakit. 3. İnsan noluyor buna dediği vakit. 4. O gün o bütün haberleri anlatacak. 5. Çünkü Rabbi'n ona vahy eylemiş bulunacak. 6. O gün insanlar amelleri gösterilmek için fırka fırka fırlayacaklar. 7. Artık kim zerre miskâli bir hayır işlerse görececek onu. 8. Kim de zerre miskâli bir şer işlerse görececek onu.

Zilzal Sûresi

1.Arz o sarsıntısıyla sarsıldığı. 2. Ve arz ağırlıklarını çıkardığı. 3. Ve insan "noluyor buna?" dediği vakit. 4. O gün bütün haberlerini anlatır. 5. Çünkü Rabbin ona vahy eylemiştir. 6. O gün nas, müteferrik sûrette fırlayacaklardır. Amelleri kendilerine gösterilmek için. 7. Ki her kim zerre miktarı bir hayır işlerse onu görececek. 8. Her kim de zerre miktarı bir şer işlerse onu görececek.

(Âdiyât Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.O harıl harıl koşular koşan. 2. Çakararak o ateşler saçan. 3. O sabahleyin baskın basan. 4. Toz kaldırıp da tam ortadan. 5. Dalıp orduya duman attıran. 6. Kuvvetlere kase olsun ki. Nankördür insan Rabbi'ne. 7. Ve o kendi şahittir buna. 8. Ve o hayra yâr olacak malı sevmekle çok bahîl ona. 9. Ya o sanki bilmeyecek midir? Deşilince hep kabirdekiler. 10. Derilince hep sadırdakiler. 11. Elbette Rabbi onlara o gün anlatır habîrdir.

Âdiyât Sûresi

⁵⁸ A – versinler ki odur

⁵⁹ A - râd

1.O harıl harıl koşular koşan. 2. Çakarak da ateşler saçan. 3. Ve sabahleyin baskın basan. 4. Derken savurup da bir toz duman. 5-6. Bir derneği o demde ortalayan:⁶⁰ kuvvetlere kasem eylerim ki. Pek nankördür o insan Rabbine. 7. Ve o kendi şâhittir buna. 8. Ve o sevdiği için serveti katıdır, çetindir ona. 9. Fakat bilmeyecek mi? Deşildiği zaman o kabirdekiler. 10. Ve derildiği zaman o sadırdakiler. 11. O gün o Rableri onlara elbette habîrdir.

(Tekâsür Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Oyaladı sizi çokluk gururu. 2. Tâ ki ziyâret ettiniz kubûru. 3. Öyle değil yarın bileceksiniz. 4. Sonra öyle değil yarın bileceksiniz. 5. Değil öyle bilmiş olsanız ilme'l-yakîn. 6. Mutlak göreceksiniz cahîmi şeksiz. 7. Sonra göreceksiniz onu elbet ayne'l-yakîn. 8. Sonra o gün o na'îmden elbet mes'ûl olacaksınız.

Tekâsür Sûresi

1.Oyaladı o çokluk kuruntusu sizleri. 2. Tâ ziyaret edişinize kadar kabirleri. 3. Öyle değil ileride bileceksiniz. 4. Sonra öyle değil, ileride bileceksiniz. 5. Öyle değil, ilme'l-yakîn bilseniz. 6. Kasem olsun⁶¹ o cahîmi çaresiz göreceksiniz. 7. Sonra kasem olsun⁶² onu çaresiz ayne'l-yakîn göreceksiniz. 8. Sonra kasem olsun⁶³ o gün o na'îmden muhakkak sorulacaksınız.

(Asr Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Kasem olsun 'asra. 2. İnsan mutlak hüsranda. 3. Ancak o kimseler başka ki ettiler imanı, işlediler sâlihâtı, vasiyetleştiler hakka, vasiyetleştiler sabra.

Asr Sûresi

1.Kasem olsun ki asra. 2. İnsan mutlak bir hüsranda. 3. Ancak o kimseler başka ki iman edip sâlih ameller işlediler ve hep hakka vasiyetleştiler ve sabra vasiyetleştiler.

(Hümeze Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Veyl o her bir gammâza lemmâza. 2. Ki toplamış da bir mal onu

⁶⁰ A – Bir derneği onunla ortalayan;

⁶¹ A - Vallâhi

⁶² A – Sonra vallâhi

⁶³ A - Sonra vallâhi

saymada. 3. Sanır ki malı kendini hulde koymada. 4. Hayır o mutlak atılacak Hutame'ye. 5. Bilir misin Hutame ne? 6-7. Tutuşmuş Allah ateşi ki çıkar gönüller üstüne. 8. Kapanmış onlar üstüne. 9. Uzatılmış amudlarda.

Hümeze Sûresi

1.Veyl bütün "hümeze lümeze" gurûhuna. 2. Ona ki bir mal toplamış ve onu saymaktadır. 3. Malı kendisini muhalled kılmış sanır. 4. Hayır, celâlim hakkı için atılacaktır o (Tamuya) Hutame'ye. 5. Ve bildin mi Hutame'yi? 6. Allah'ın tutuşturulmuş ateşi. 7. Ki çıkar gönüller üstüne. 8. O kapatılacaktır onlar üstüne. 9. Uzatılmış sütunlarda.

(Fil Sûresi) Bismillâhîrrâhmânirrahîm

1.Görmedin mi nasıl etti Rabbi'n ashâb-ı file. 2. Düşürmedi mi keydlerini tadrîle. 3. Salıp da üzerlerine bir kuş alaylarıyla. 4. Endâht ederek onlara siccîlden taşlar ile. 5. Kılıvermedeydi hepsini bir yenik hasıl gibi.

Fil Sûresi

1.Gördün mü? Nasıl etti Rabbin Ashâb-ı Fil'e. 2. Kılmadı mı tedbirlerini müstağrak tadrîle. 3. Saldı da üzerlerine sürü sürü kuşlar (Ebâbil). 4. Atıyorlardı onlara siccîlden taşlar. 5. Derken kılıverdi onları bir yenik hasıl gibi.

(Kureyş Sûresi) Bismillâhîrrâhmânirrahîm

1.Îlâfi için Kureyş'i. 2. Kış yaz o rihlete îlâf. 3. Hiç olmazsa bunun için, kulluk etsinler şu beytin Rabbi'ne 4. Ki onları bir açlıktan doyurdu. Ve bir korkudan emîn buyurdu.

Kureyş Sûresi

1.Îlâfi için Kureyş'in. 2. Sefere îlâfları yazın, kışın. 3. Hiç olmazsa onun için kulluk etsinler Rabbine bu beytin. 4. Ki onları açlıktan doyurdu ve korkudan emîn buyurdu.

(Mâûn Sûresi) Bismillâhîrrâhmânirrahîm

1.Gördün mü onu ki tekzîb eder dîni? 2. O işte odur iter yetîmi. 3. Tergîb eylemez it'âma miskîni. 4. Amma vay o sözde namaz kılanlara. 5. Ki namazlarından gâfildir onlar. 6. Öyle ki nâsa gösteriş yaparlar. 7. Ve mâ'ûnu men' eder verileceği vermezler.

Mâûn Sûresi

1.Gördün mi o dîni tekzîb edeni? 2. Odur ki işte iter yetimi. 3. Ve kayırmaz doyurmak üzere miskini. 4. Fakat veyl o namaz kılanlara 5. Ki namazlarından yanılmaktadırlar. 6. Onlar ki mürâilik ederler. 7. Ve yardımlığı sakınır (zekâtı vermezler)

(Kevser Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Biz verdik sana hakkâ ki Kevser. 2. Namaz kıl Rabbine kurban da kesiver. 3. Şek yok seni sevmeyendir her halde ebter.

Kevser Sûresi

1.Biz verdik sana hakîkatta Kevser. 2. Sen de Rabbin için namaz kıl kurban kesiver. 3. Doğrusu sana buğz edenler ebter.

(Kâfirûn Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.De ey kâfirler. 2. Tapmam taptığınıza. 3. Siz ki tapmıyorsunuz benim taptığıma. 4. Bense tapıcı değilim sizin taptığınıza. 5. Siz de tapmıyorsunuz benim taptığıma. 6. Size dininiz, bana dinim.

Kâfirûn Sûresi

1.De ki: Ey kâfirler! 2. Tapmam o taptıklarınıza. 3. Siz de tapanlardan değilsiniz benim ma'buduma. 4. Hem ben tapıcı değilim sizin taptıklarınıza. 5. Hem siz tapıcı değilsiniz benim ma'bûduma. 6. Size dininiz, bana dinim.

(Nasr Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Geldi mi Allah'ın nusreti ve o fethi. 2. Gördüğün vakit nası girerlerken Allah dinine fevc fevc. 3. Artık tesbîh et Rabbine hamd ile ona istiğfâr eyle. Zira O muhakkak bir Tevvâb bulunuyor.

Nasr Sûresi

1.Gelip de Allah'ın nusreti ve fetih. 2. Gördüğün vakit nâsı giderlerken Allah dînine fevcâ-fevc. 3. Artık tesbîh et Rabbine hamdeyle ve mağfiretini dile, muhakkak ki o bir Tevvâb bulunuyor.

(Tebbet Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.Tebâb iki eli Ebî Leheb'in kendi de tebâb. 2. Ne malı fâide verdi ona ne kazandığı esbâb. 3. Bir nâra yaslanacak yarın pür iltihâb. 4. Karısı da öyle hammâlete'l-hatab. 5. Boynunda bir ip, kendi

büktüğünden.

Tebbet Sûresi

1.Yuh oldu iki eli Ebu Leheb'in, kendi de yuh. 2. Ne malı fâide verdi ona ne kazandı. 3. O bir alevli ateşe yaslanacak. 4. Karısı da, odun hammalı olarak. 5. Gerdânında bir ip ki fitillisinden.

(İhlas Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.De o Allah bir Ehad. 2. Allah o eksiksiz Samed. 3. Doğurmadı ve doğurulmadı. 4. Ve O'na hiçbir küfûv olmadı.

İhlas Sûresi

1.De, O: Allah tek bir (Ehad)dır. 2. Allah, o eksiksiz Samed'tir. 3. Doğurmadı ve doğurulmadı. 4. Ona bir küfûvde olmadı.

(Felak Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.De sığınırım Rabbine felakın. 2. Şerrinden mâ halakın. 3. Şerrinden gâsikın vukûbu deminde. 4. Dügümlere üfleyen 'âkıdın şerrinden. 5. Şerrinden hâsidin hasedi deminde.

Felak Sûresi

1.De ki: Sığınırım Rabbine o felakın. 2. Şerrinden mâ halakın. 3. Ve şerrinden bir gâsikın daldığı zaman. 4. Ve o, ukdelere üfleyen neffâsların şerrinden. 5. Ve şerrinden bir hâsidin hased ettiği zaman.

(Nâs Sûresi) Bismillâhırrâhmânırrahîm

1.De sığınırım Rabbine nâsın. 2. Melikine nâsın. 3. İlâhına nâsın. 4. Şerrinden o sinsi vasvâsın. 5. Ki fiskos eder bağında nâsın. 6. Gerekse cinden gerekse insden.

Nâs Sûresi

1.De ki sığınırım Rabbine nâsın. 2. Melikine nâsın. 3. İlâhına nâsın. 4. Şerrinden o sinsi vesvâsın. 5. Ki vesvese veriri sînelerinde nâsın. 6. Gerek cinden gerekse ins.

Sonuç

Maddi-mânevî sıkıntılı geçen 1925-1938 arası on iki yıllık dönemde, meâl ve tefsiri tamamlamayı başaran Elmalılı'nın, üzerindeki baskılar ve hükümetin "Türkçe Kur'ân, Türkçe İbâdet" ısrarından dolayı arzu ettiği gibi bir meâl ve tefsir yazmadığı/yazamadığı anlaşılmakta,

hem tefsir hem de meâli tekrar yazma arzusu bulunmaktadır. Bu arzusuna, tefsiri tekrar yazma noktasında vakti ve sıhhati müsâde etmemiş olsa da, meâli tekrar yazarak ulaşabilmiştir. Fakat son yazdığı meâl, tefsirle birlikte çalıştığı meâlde olduğu gibi “Türkçe Kur’ân, Türkçe İbâdet” projesine âlet edilip, müstakil olarak basılmaması için Elmalılı tarafından kimseye haber verilmemiş ve gizli tutulmuştur.

Elmalılı yazdığı son meâlin mesveddesini, siyah mürekkeple ve kendi el yazısıyla rika ve nesih hüsn-i hat tarzında temize çekmiş, temize çektiği nüshanın daha sonra üzerinde tekrar düzeltmeler ve kelime iptalleri yapmıştır. Bu tashihlerden anlaşılacağı üzere Elmalılı, son meâli üzerinde yoğun bir çalışma yapmış, mânâya en güzel şeklini verebilmek için son derece dikkat edip, çaba ve gayret sarfetmiştir.

Elmalılı, çeviri sanatına dâir, akıl ve mantığa hitap eden ve dille ilgili bir özelliği olmayan müspet ilimlere ait eserlerin bütünüyle diğer dillere çevrilebileceğini ifade etmektedir. Ancak akılla beraber zevk ve hislere de hitap eden, dil açısından edebî değere sahip olan eserlerin çevirisinde aynı başarı şansının oldukça düşük olduğu, dolayısıyla bu tür eserlerde şu yöntemin izlenmesi gerektiğini belirtir: Meselâ şiirin sözcüğe bağlı nesir tarzında çevrilmesi hâlinde, aslının dengi olamayacağı, nazım ahenginin kaybolacağı, bu sebeple yine şiir tarzında benzerinin ifâdesiyle çevrilmesinin daha mâkul olacağını söylemektedir. Böylece eserin edebî kıymeti de muhafaza edilmiş olur. Fakat bu, edebî metinlere özgü bir yöntem olup, hüküm ifade eden ilmî ve hukûkî eserlere uygulanması hâlinde, esas metnin tahrif edilmesi sözkonusudur. Çeviride diğer bir hususta, bir dilde bir olayın değişik bağlamlar dolayısıyla farklı şekillerde ifade edilmesidir. İşte bu ifade farklılıklarının işaret ettiği mânâ değişiklikleri ve vurgular da diğer dillerde ancak açıklama ve yorumlarla çevrilebilmektedir. Aksi takdirde yavan ve düz bir anlatım tarzı tercih edileceğinden, kaynak dildeki mânâ incelikleri kaybolacaktır. Ayrıca Elmalılı, Kur’ân’ın meâli bağlamında bu ilâhî kelâmda oldukça derin mânâlı kelimeler bulunduğu, bir kelimenin birçok mânâlar ifâde edebileceği, bunların bazısını doğrudan aktarmak mümkün olsa da, diğer bazısını olduğu gibi almak veya edebî mânâsı fedâ edilerek tevîl ve tefsir tarzında ifâde edilmesinin mümkün olacağını söyler. Yine Elmalılı’ya göre, müteşâbih ifâdelerin Türkçe’ye aktarılması

mümkün değildir, dolayısıyla bu konuda doğru olan yöntem lafızların aynen muhâfaza edilmesidir.⁶⁴

Elmalılı'nın, Kur'ân meâli ile alâkalı düşünceleri çerçevesinde yazdığı son meâli, kendi tabiri ile cezâletli, tercüme üslûbu ve tekniği açısından Kur'an-ı Kerim'in anlamıyla tınısı uygunluk içinde olan sözcüklerin seçildiği ve Kur'ân'ın kendine has mûsîkî ve dil özelliklerinin yansıtıldığı bir meâldir. Kaynak dil ve amaç dil çerçevesinde Elmalılı'nın son Kur'ân meâlini, mânânın bir çarpıtmaya maruz bırakılmaması için Mekki âyetlerde nazım, Medenî âyetlerde nesir tarzını kullanarak yapması, Kur'ân'ın i'câzı ve müteşâbih âyetlerin özelliği ile açıklanabilir. Elmalılı, parantez içi cümlelerden ve dipnotlardan kaçınmış, tercümesine sık sık Kur'ân'ın âyetlerindeki orijinal kelimeleri kullanarak, bu kelimelerin Türkçe'de birkaç mânâyı ifâde ettiğini ve tam karşılığının bulunmadığını ve bu kelimeleri veya âyetleri gereği gibi anlayabilmek için okuyucunun âyetin tefsirine mürâcaat etmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Zîrâ Elmalılı'ya göre meâlde, terimler gereği gibi açıklanacak olursa, meâlin özelliğinin kaybolacağı, parantez içi cümleler ve dipnotlarla meâlin tefsir hüviyetine dönüşeceği kaçınılmazdır.

Elmalılı'nın çok önemli olan son meâli üzerindeki çalışmalarımız, yayıma hazırlanma noktasında titizlikle devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Altıntaş, Halil, *Kur'ân Tercümesi ve Tercüme ile Namaz Meselesi*, TDV Yay., Ankara 1998.

Atik, Necmi, "Elmalılı'nın Hak dini Kur'an Dili" Adlı Tefsiri'nin Mukaddimesi'nin Edisyon Kritiği", *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2016, 6. Sayı, s. 99-131.

Atik, Necmi, "Elmalılı'nın Kendi El Yazması ile Türkçe İbâdet Konusundaki Makâlesi", *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2016, 6. Sayı, s. 01-51.

Atik, Necmi, *Mehmet Akif Ersoy'un Kur'ân Meâli*, Büyüyen Ay Yay., İstanbul 2016.

⁶⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c. 1, s. 10-15.

Cumhuriyet Gazetesi, 3 Mayıs 1926.

Cündioğlu, Dücâne, *Bir Kur'an Şâiri*, Kapı Yay., İstanbul 2010.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi 030 10 26 149
18.

Edip, Eşref, *Kur'an Tercümesi, Mehmed Akif: Hayatı ve Eserleri*,
Beyan Yay., İstanbul 2010.

Ergin, Osman Nuri, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul 1977.

İkdam Gazetesi, 7 Nisan 1926, 3 Mayıs 1926.

İz, Mahir, *Yılların İzi*, Kitabevi Yay., İstanbul 1990.

Son Saat Gazetesi, 3 Mayıs 1926.

Vakit Gazetesi, 6 Nisan 1926, 3 Mayıs 1926.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, DİB Yay.,
İstanbul 2015.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dni Kur'an Dili*, Diyanet
İşleri Reisliği Neşr. 5, İstanbul 1935.

Yazır, Mehmet Hamdi, (Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın Torunu) Özel
Arşiv (Elmalılı'nın Metrûkâtı).

Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın Son Meâlinin Orjinal Nüshaları

